

خوزه علمیه قم

مؤسسه امام صادق علیه السلام

دفتر حضرت آیت الله العظمی جعفر سبحانی

تاریخ .....
شماره .....
پیوست .....

بسمه تعالی

- ۱- هرگاه عقب ماندگی ذهنی به گونه ای است که نیاز به ولی دارد با اجازه او
- ۲- مسائل جنسی را خود انسان در کتب نظرت به تدریج می آموزد و چنین چیزی نیاز به تعلیم و آموزش ندارد و اینها تا موجب بلوغ زودرس می شود که معاصی دارد ولی هرگاه در مورد معلول ذهنی پزشک تشخیص دهد که بدون آموزش موفق نخواهد شد به عنوان یک ضرورت مانع ندارد به شرط اینکه تدریج برای آنها یک امر ضروری باشد.
- ۳- اگر مقصود فقط جنین است که می درنم معلول است جایز نیست و اگر پیشگیری از انعقاد نطفه باشد به صورت مؤقت که قابل برگشت باشد اشکال ندارد.
- ۴- با اجازه ولی معلول و یا با اجازه جهتد جامع شرایط این کار مجاز است.
- ۵- جایز نیست.
- ۶- جایز نیست.
- ۷- اگر دارای مختصر باشد اشکال ندارد.
- ۸- باید استحمام توسط هم جنس باشد.
- ۹- اگر به حدی برسند که مکلف نباشند مثل معلول ذهنی خیلی شدید محتاجی به

ولله التمام
جعفر سبحانی

۱۹ ربیع الثانی ۱۴۳۱ هـ

از خداوند تعالی اجور بادش بی پایان بر او تکلیف کنی که
به این کار بزرگ و بزرگت تن می دهند در حرمت می کنیم
و امید است که ذخیره آخرت باشد.

قم- میدان شهید - تلفن ۷۷۴۳۰۵۱ - پلاک ۲۹۲۲۳۳۱
www.tohid.ir

- سوال ۱: اصل ازدواج معلول ذهنی چه حکمی دارد؟ آیا جنسیت در حکم تأثیر دارد یا خیر؟

جواب: هرگاه عقب ماندگی ذهنی به گونه ای است که نیاز به ولی دارد با اجازه اشکالی ندارد.

- سوال ۳: با توجه به اینکه بخشی از معلولیت های ذهنی ناشی از مسائل وراثتی می باشد و با ازدواج آنها درصد انتقال بیماری به فرزندان این معلولین بالاست آیا ولی یا قیم قانونی اجازه شرعی برای اعمال موارد ذیل در جهت جلوگیری از فرزنددار شدن این معلولین را دارند یا خیر؟ استفاده از روش های - پیشگیری موقت از فرزنددار شدن این افراد با قابلیت برگشت پذیری - پیشگیری دائم

جواب: اگر مقصود سقط جنینی است که می دانیم معلول است جایز نیست. و اگر پیشگیری از انعقاد نطفه باشد به صورت موقت که قابل برگشت باشد، اشکال ندارد.

- سوال ۴: در برخی موارد دستگاه قضایی مسئولیت حضانت و سرپرستی این معلولین را به سازمان بهزیستی محول می نماید، سازمان به عنوان قیم در موارد ذیل چه حکمی دارد؟ - اجازه ازدواج معلولین ذهنی - استفاده از روش های پیشگیری (موقت و دائم) برای جلوگیری از فرزنددار شدن آنها

جواب: با اجازه ولی معلول و یا با اجازه مجتهد جامع الشرایط این کار انجام بگیرد.

- سوال ۵: اگر بعد از ازدواج دو معلول ذهنی، بارداری حاصل گردد و طبق آزمایشات جنین مشکل دار تشخیص داده شود سقط جنین قبل از دمیدن

روح و بعد از آن (چهار ماهگی) چه حکمی دارد؟ آیا نظر قیم قانونی در این مورد ملاک قرار می گیرد یا خیر؟
جواب : جایز نیست.

سوال ۶: اگر بعد از ازدواج دو معلول ذهنی بار داری حاصل گردد و طبق آزمایشات جنین سالم باشد ولی پدر و مادر صلاحیت نگهداری از فرزند را نداشته باشند و قیم نیز توان نگهداری از این فرزندان را نداشته باشد و با توجه به اینکه این فرزندان ممکن است در معرض آسیب های اجتماعی قرار بگیرند. سقط جنین قبل از دمیدن روح در جنین و بعد از آن (چهارماهگی) چه حکمی دارد؟ آیا نظر قیم قانونی در این مورد ملاک قرار می گیرد یا خیر؟

جواب : جایز نیست

سوال ۷: استفاده از موسیقی به عنوان شیوه درمانی تخلیه هیجان و مهار غریزه جنسی در معلولین ذهنی به علت عدم پاسخگویی برخی از آنها به دارو چه حکمی دارد؟

جواب : اگر دارویی منحصر باشد اشکال ندارد.

سوال ۸: استحمام و تعویض معلولین ذهنی در موارد ذیل توسط مددیار زن چه حکمی دارد؟ (تا چه سنی مجاز است) - معلولین ذهنی شدید - معلولین ذهنی خیلی شدید

جواب : باید استحمام توسط هم جنس باشد.

• سوال ۹: رعایت حجاب در برابر معلولین ذهنی در موارد ذیل در مراکزی که همه کارکنان زن می باشند چه حکمی دارد؟ -معلولین ذهنی متوسط - معلولین ذهنی شدید

جواب : اگر به حدی برسند که مکلف نباشند مثل معلول ذهنی خیلی شدید، حفظ حجاب لازم نیست.

• دیگر مسائل شرعی معلولین

سوال ۲۹- اگر چشم انسان مرده یا زنده، یا چشم حیوان نجس العین مرده یا زنده‌ای را به چشم شخص نابینا پیوند بزنند، چشم پیوندی و رطوبتی که از آن بیرون می‌آید چه حکمی دارد؟

جواب: هنگامی که پیوند گرفت، و آن عضو عملاً جزء بدن گیرنده شد، پاک است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۲۳)

سوال ۴۵- دست چپ من نرسیده به آرنج قطع می‌باشد. این موضوع هنگام وضو مرا آزار می‌دهد، و همواره در صحت وضویم شک و تردید دارم. لطفاً

نحوه وضو گرفتن را با نداشتن دست چپ برای بنده توضیح دهید.
جواب: وضو گرفتن برای شما کار مشکلی نیست؛ صورت را با دست راست می‌شوئید، سپس دست راست را زیر شیر آب می‌گیرید، به طوری که آب همه آن را فراگیرد، و با دست راست باقیمانده دست چپ را می‌شوئید، سپس سر و هر دو پا را با آن مسح می‌کنید.

و اگر شیر آب وجود نداشته باشد، و بخواهید با آب قلیل وضو بگیرید، کافی است یک نفر کف دست شما آب بریزد، و شما صورت خود را بشوئید، و یک لیوان آب بر روی دست شما از بالا به پایین بریزد، و شما نیت وضو می‌کنید، و سپس سر و پاها را مسح می‌کنید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۱)

سوال ۴۶- فردی که دستهایش دچار لرزه و رعشه مداوم است، و بی‌اختیار تکان می‌خورد، تکلیف او برای وضو چیست؟
جواب: در صورتی که می‌تواند دستش را حرکت بدهد، وضو گرفتن اشکال ندارد. منتها نیتش این باشد که حرکاتی که از بالا به پایین است جزء وضو باشد، و عکس آن جزء وضو نباشد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۱)

سوال ۴۷- شخصی که هر دو دست او فاقد حس و حرکت است، به طوری که نمی‌تواند هنگام وضو دست‌ها و صورت را آب بکشد، و قادر بر مسح سر و پاها نیز نمی‌باشد، برای وضو چگونه باید عمل کند؟
جواب: از کسی کمک می‌گیرد که او را وضو دهد. و اگر وضو گرفتن برای او شاق است، با کمک کسی تیمم می‌کند. و اگر دسترسی به کسی نبود، با همان حال نماز می‌خواند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۱-۳۲)

سوال ۴۸- فردی که از کمر قطع نخاع شده، فقط بعضی از اعمال را شخصاً می‌تواند انجام دهد. آیا برای قسمتی از اعمال که انجام دادنش مشقت دارد، می‌تواند از کسی کمک بگیرد؟
جواب: آری، مانعی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۲)

سوال ۴۹- جانبازی هستم که بر اثر جراحت وارده، دست‌انم هیچ‌گونه حس و حرکتی ندارد، تکلیف این جانب برای وضو چه می‌باشد؟
جواب: صورت را زیر شیر آب می‌گیرید، و همچنین اگر می‌توانید دست‌ها را زیر شیر آب می‌گیرید، و اگر این کار هم مشکل است، نائیب بگیرید. و اگر نائیب گرفتن هم میسر نیست یا مشکل است، همان مقدار که می‌توانید کافی است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۲)

سوال ۵۰- اگر یک دست جانبازی قطع شده، و به خاطر حساسیت مقداری از دست خود را باندپیچی کرده باشد، چگونه وضو بگیرد؟
جواب: با دست دیگر صورت را میشوید، و یا صورت را زیر شیر آب می‌گیرید، و آن قسمت که باندپیچی شده مانند جبیره دست روی آن می‌کشد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۲)

سوال ۵۱- فردی هستیم که دو دستم قطع شده، و بجای آن دست مصنوعی می‌بندم، و به هنگام وضو در آوردن دستهای مصنوعی برایم مشکل است چه کنم؟

جواب: در صورتی که واقعاً در آوردن دست مصنوعی برای شما موجب عسر و حرج می‌شود، شستن صورت زیر شیرآب و در صورت امکان مسح سر . پاها با دست مصنوعی از باقیمانده آب صورت کافی است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۲)

سوال ۵۲- آیا برای جانبازی که دو دستش از آرنج قطع شده، شستن صورت لازم است؟

جواب: آری لازم است. و چنانچه بتواند، با باقیمانده دست(و اگر میسر نشد با دست مصنوعی) سر و پا را با آب صورت مسح می‌کشد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۲-۳۳)

سوال ۵۳- آیا شستن باقیمانده دستها برای جانبازی که دو دستش از آرنج قطع شده در وقت وضو لازم است؟

جواب: لازم نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۳)

سوال ۵۴- جانبازی هستم که بر اثر انفجار مین دو دستم از کتف قطع شده است. تکلیف من برای وضو چیست؟
جواب: اگر می‌توانید باید صورتتان را به قصد وضو زیر شیر آب بگیرید، و از کسی کمک بگیرید تا آب صورت، سر و پای شما را مسح کند. و اگر گرفتن کمک مشکل باشد. به همان شستن صورت قناعت کنید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۳)

سوال ۵۵- وضو گرفتن برای افرادی که از کمر قطع نخاع می‌باشند، ولی دست‌هایشان را می‌توانند حرکت دهند، چگونه است؟
جواب: آن مقدار که می‌توانند وضو بگیرند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۳)

سوال ۵۶- نایب هنگام وضو دادن فرد قطع نخاع، که دست‌هایش بی‌حس است و حرکتی ندارد، از دست‌های خود کمک می‌گیرد. آیا برای شستن صورت فرد قطع نخاع کافی است که نایب به اندازه فاصله انگشت شصت و انگشت وسط دست خود، صورت آن فرد را وضو دهد؟ یا باید مقدار بیشتری از صورت او را بشوید؟
جواب: احتیاط آن است که مقدار فاصله دست او را در نظر بگیرید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۳)

سوال ۵۷- فردی نابینا هستم، گاهی از اوقات برای وضو در هنگام شستن دست یا صورت ناخودآگاه دوباره دستانم به زیر شیر آب می‌رود، و خیس می‌شود. آیا این کار هم یک بار شستن به حساب می‌آید؟
جواب: این، شستن جداگانه‌ای محسوب نمی‌شود، قصد کنید همه به نیت یک بار شستن باشد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۳)

سوال ۵۸- دو دستم در جنگ تحمیلی از مچ قطع شده است. هنگام شستن پهنای صورت، که باید مقدار بین انگشت وسط و شصت شسته شود، وظیفه من چیست؟ چه مقداری از صورت را باید بشویم؟
جواب: به همان مقدار که دیگران می‌شویند، یا قبلاً خودتان می‌شسته‌اید، بشوید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۳-۳۴)

سوال ۵۹- جانبازی هستم که به دلیل قطع دو دست، مجبورم برای شستن صورت آن را زیر شیر آب بگیرم، و سپس صورت را دست می‌کشم تا آب به آن برسد، آیا این مقدار کفایت می‌کند؟
جواب: آری کافی است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۴)

سوال ۶۰- در هنگام وضو به علت قطع دو دست، گاه از پایین به بالا شسته می‌شود. آیا خللی بر وضو وارد می‌شود؟ تکلیف نمازهای قبلی چیست؟

جواب: با توجه به این که آنچه از پایین به بالا شسته می‌شود در نیت شما نیست، و سپس آن را از بالا به پایین می‌شوید، ضرری به وضوی شما نمی‌زند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۴)

سوال ۶۱- برادر جانبازی است که در جنگ تحمیلی دستانش از آرنج قطع شده، و نمی‌تواند با باقیمانده دست‌ها هر دو طرف صورت را بشوید. آیا مجاز است طرف چپ صورت را با بازوی دست چپ، و طرف راست صورت را با بازوی دست راست بشوید؟

جواب: شستن صورت به هر طریق جایز است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۴)

سوال ۶۲: آیا فردی که دستش از مچ قطع شده، می‌تواند با دست مصنوعی مسح کند؟

جواب: احتیاط آن است که با ذراع خود مسح بکشد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۴)

سوال ۶۵- آیا می‌توان مسح سر را با رطوبت دست چپ (همانند دست راست) انجام داد؟ و آیا مسح سر از پایین به بالا جایز است؟

جواب: در صورتی که با دست راست نتواند، با دست چپ مسح می‌کند. و از پایین به بالا اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۵)

سوال ۶۷- فردی هستم قطع نخاع، که دستهایم بی اراده تکان می خورد. هنگام مسح سر، یا پا، قبل از آن که بخواهم مسح کنم دستم بی اختیار به سر، یا پایم کشیده می شود؛ آیا می توانم روی همان خیسی سر یا پا مسح نمایم، یا باید محلّ مسح را خشک کنم؟
جواب: اگر خشک کردن محلّ مسح مشکل زیادی ندارد خشک کنید. والا، می توانید به همان صورت مسح کنید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۵)

سوال ۶۸- جانبازی هستم که دو دستم قطع شده، و با باقیمانده دستهایم سر و پایم را مسح می کنم، ولی به دلیل کوتاهی دست، آب وضویی که بر روی دستها مانده به قدری نیست که بتوان مسح سر و پا را کاملاً انجام داد،
تکلیف چیست؟
جواب: می توانید از بقیه اعضای وضو آب بگیرید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۵-۳۶)

سوال ۶۹- آیا برای کسی که دو دستش قطع شده، و به هیچ وجه نمی تواند مسح بکشد، مسح سر لازم است؟ مسح پا چگونه؟
جواب: اگر بتواند بدون مشقت نایب بگیرد، سر را مسح می کند. و الا از او ساقط است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۶)

سوال ۷۱- فردی هستم قطع نخاع که با دستهایم به سختی می‌توانم مسح بکشم، اما هنگام مسح کشیدن آب شوره می‌کند، و از روی موها به صورتم می‌ریزد. آیا وضوی من صحیح است؟ اگر صحیح نیست، تکلیفم چیست؟
جواب: رسیدن آب سر به صورت اشکالی برای وضو ندارد؛ ولی دست را به آب صورت نرسانید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۶)

سوال ۷۲- پاهایم به گونه‌ای دچار آسیب شده که دائماً باید کفش‌های طبی به پا داشته باشم، و بیرون آوردن کفش‌ها برای مسح پا، بالاخص خارج از منزل، بسیار مشقت دارد. وظیفه‌ام چیست؟
جواب: در فرض مسأله می‌توانید روی کفش مسح کنید. و اگر به زحمت نمی‌افتید، احتیاط آن است که تیمم را هم اضافه نمایید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۶)

سوال ۷۳- فردی هستم که پام قطع شده، و لذا از پای مصنوعی استفاده می‌کنم. آیا به هنگام مسح پا لازم است روی پای مصنوعی را مسح بکنم، یا نیازی نیست؟
جواب: لازم نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۷)

سوال ۷۷- انگشت شصت پا، و چند انگشت دیگرم قطع شده است. برای کشیدن مسح چه پا مسح کنم؟
جواب: مسح را روی بقیه پا می کشید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۷)

سوال ۷۸- در دوران دفاع مقدس پام قطع شده است، چگونه مسح بکنم؟
جواب: اگر از مچ پا قطع شده مسح ساق است، ولی احتیاط آن است که روی ساق پا را مسح کنید. و اگر از بالاتر است، مسح از شما ساق است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۷)

سوال ۷۹- پام از مچ به پایین در جنگ تحمیلی قطع شده، و فقط بخش کوچکی از روی پا باقی مانده است. آیا برای مسح پا لازم است روی این قسمت را مسح کنم، یا نیازی نیست؟
جواب: کافی است همان قسمت را مسح کنید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۷)

سوال ۸۰- فردی هستم که پای راستم قطع شده است. آیا در هنگام وضو، برای کشیدن مسح، فقط مسح پای چپ کافی است. یا کار دیگری باید انجام بدهم؟

جواب: مسح پای چپ کافی است. ولی اگر ساق پای راست مانده باشد، احتیاط آن است که بر ساق پای راست نیز مسح کنید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۷)

سوال ۸۱- به خاطر فلج شدن هر دو پا، به مساعدت کفش طبی و عصای چوبی راه می‌روم. از آن جا که بیرون آوردن بوت (کفش) در موقع وضو به هیچ وجه امکان ندارد، تکلیف شرعی من در ارتباط با مسح پاها چیست؟

جواب: کافی است که روی همان کفش مسح کنید، و احتیاطاً تیمم هم بنمایید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۷-۳۸)

سوال ۸۲- آیا برای فردی که دو دستش قطع شده، جایز است که با باقیمانده دست، روی قسمت باریکی از پا مسح بکشد؟

جواب: اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۸)

سوال ۸۳- گاه به هنگام مسح پا، به دلیل این که دو دستم قطع شده، ناخودآگاه بقیه دستم به قسمت‌های بالاتر از پا که هنوز مسح نشده برخورد

کرده، و آن را خیس می‌کند. آیا وضوی بنده در این حالت صحیح است؟
جواب: در صورتی که محل مسح خشک باشد اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۸)

سوال ۸۴- از آن جا که دستهایم قطع شده، در آوردن و سپس پوشیدن جوراب برایم سخت است. آیا می‌توانم بر روی جوراب مسح بکشم؟
جواب: در صورتی که گرفتار زحمت می‌شوید، مسح بر جوراب مانعی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۸)

سوال ۸۵- اگر دست راست کسی از کتف قطع شده باشد، آیا مسح پای راست، از او ساق می‌گردد؟
جواب: با دست چپ مسح می‌کند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۸)

سوال ۸۶- کسی که قادر بر وضو نیست، نایب گرفته، و خودش نیت وضو نموده، و با دست خود مسح می‌کند، و اگر قادر بر مسح نباشد نایب دست وی را گرفته و با آن مسح می‌کند، و اگر از آن هم ناتوان باشد نایب با گرفتن رطوبت از دست او عمل مسح را انجام می‌دهد. اگر این شخص دست نداشته باشد، چه حکمی دارد؟
جواب: نایب با دست خود از آب وضوی او گرفته و مسح می‌کند. و اگر پیدا کردن نایب مشکل باشد، مسح از او ساقط است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۸)

سوال ۸۷- فردی هستم قطع نخاع که در هنگام وضو گرفتن آب روی پاهایم می چکد. آیا برای مسح پا باید نایب بگیرم تا روی پا را خشک کند؟ اگر نایب وجود نداشته باشد چه کنم؟ این در حالی است که خشک کردن روی پا برایم مشقت دارد.

جواب: در صورتی که مشقت دارد، خشک کردن آن لازم نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۸-۳۹)

سوال ۸۸- فردی هستم قطع نخاع که برای مسح پا تنها می توانم با پشت انگشتان دستم مسح بکشم. آیا این کار صحیح است؟

جواب: همین مقدار برای شما کافی است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۹)

سوال ۸۹- فردی هستم قطع نخاع که اگر بخواهم خودم مسح کنم، از بالا به پایین و به طرف نوک انگشتان مسح کشیده می شود. آیا کافی است، یا باید نایب بگیرم؟

جواب: خودتان مسح بکشید مقدم است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۹)

سوال ۹۰- از جانبازان دفاع مقدس هستیم. خودم می‌توانم وضو بگیرم، اما برای کشیدن مسح پا در آوردن کفش یا جوراب برایم مشقت دارد، و کمک گرفتن از دیگران برایم سخت است. آیا می‌توانم از روی کفش مسح بکشم؟
از **روى** **جوراب** **چطور؟**
جواب: در صورتی که واقعاً مشقت دارد، می‌توانید از روی جوراب یا کفش مسح بکشید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۳۹)

سوال ۹۲- فردی نابینا هستیم. پس از وضو متوجه شدم که در قسمتی از بدنم، غیر از اعضای وضو، خون یا نجاستی وجود دارد، که به هنگام وضو متوجه آن نبودم. وضو و نمازهایی که با آن خوانده‌ام چه حکمی دارد؟
جواب: ضرری به وضوی شما نمی‌زند. و نمازهایی که با آن خوانده‌اید اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۰)

سوال ۹۴- یکی از شرایط وضو آن است که مکلف وقت کافی برای گرفتن وضو و خواندن نماز داشته باشد.

حال اگر فردی نابینا باشد، و نداند که وقت کافی برای کارهای مذکور دارد یا نه،
تکلیف **او** **چیست؟**
جواب: چنین کسی باید وضو بگیرد؛ مگر این که خوف این داشته باشد که وقت تنگ است و به نماز نمی‌رسد، در این صورت تیمم می‌کند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۰)

سوال ۹۵- فردی هستم قطع نخاع از گردن که بناچار نایب مرا وضو می‌دهد. بعضی از اوقات وضو دادن من طول می‌کشد، و به همین خاطر بعضی از اعضای وضو مانند دست یا صورت خشک می‌شود. آیا در وضو خلی وارد می‌شود؟

جواب: اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۰)

سوال ۹۶- با توجه به این که دو دستم قطع می‌باشد، زمان زیادی طول می‌کشد تا تک تک اعضا را وضو بدهم. آیا وضویم باطل است؟

جواب: برای شما اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۰)

سوال ۹۷- آیا حرکات غیر ارادی اعضای وضو در افرادی که معلولیت جسمی دارند، به هنگام وضو یا مسح کشیدن، وضو را دچار اشکال می‌کند؟

جواب: اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۰)

سوال ۹۸- اگر نایب بخواهد فرد وضو گیرنده را وضو دهد، احتمال آن می‌رود که طول بکشد و اعضای وضو خشک شود، آیا در این صورت خللی به وضو وارد می‌شود؟

جواب: در صورتی که وضو پی‌درپی باشد اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۴۰-۴۱)

سوال ۹۹- از جانبازان جنگ تحمیلی هستیم. آیا جایز است که در هنگام وضو بعضی از اعضا را وضو دهم، و برای بعضی دیگر (مثلاً مسح پا یا سر) مسافتی را طی نموده، آن‌گاه وضو را ادامه دهم؟

جواب: اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۴۱)

سوال ۱۰۰- بعضی از افراد قطع نخاع باید برای وضو گرفتن کمک بگیرند. آیا نایب می‌تواند غیربالغ باشد؟ بچه غیرممیز چگونه؟ در هر دو صورت نیت وضو بر عهده کیست؟

جواب: بهتر این است از افراد بالغ، در صورتی که میسر باشد، استفاده کنند. و در هر حال باید شخص وضو گیرنده نیت کند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۴۱)

سوال ۱۰۱- فردی هستیم قطع نخاع که اگر برای وضو نایب بگیرم. وضو به شکل صحیح انجام می‌شود؛ اما اگر خودم وضو بگیرم، در بعضی از اعضا به

جای آن که آب از بالا به پایین ریخته شود، عضو از پایین به بالا شسته می‌شود. نایب بگیرم بهتر است، یا خودم انجام دهم؟
جواب: در صورتی که گرفتن نایب بدون مشقت ممکن باشد مقدم است، والا خودتان وضو بگیرید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۱)

سوال ۱۰۲- فردی هستم قطع نخاع از گردن، که برای وضو نایب می‌گیرم. نایب مرد در دسترس نیست، ولی زن نامحرم حاضر است. تکلیف من چیست؟

جواب: در صورتی که زن نامحرم آب بر روی صورت و دست‌های شما بریزد مانعی ندارد، ولی واضح است دست کشیدن جایز نیست. و اگر بدون دست کشیدن میسر نباشد، به مقداری که میسر است عمل کنید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۱)

سوال ۱۰۳- جانبازی هستم که هنگام وضو گرفتن احیاناً دستم طوری قرار می‌گیرد که آب وضو به طرف بالا سرازیر می‌شود، آیا اشکالی در وضو ایجاد می‌شود؟

جواب: هرگاه از بالا به پایین دست بکشید اشکالی ندارد، هر چند آب بدون این که شما نیت کرده باشید به بالا حرکت کند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۱)

سوال ۱۰۴- آیا لازم است مکلف برای وضو، نایب را راضی کند؟ این در حالی است که او حقوق خود را جهت پرستاری از جانباز دریافت می‌کند، ولی برای وضو دادن اکراه دارد، و دستمزد بیشتری می‌طلبد.
جواب: در صورتی که وضو دادن جزء وظایف او در برابر حقوقش باشد، رضایت او شرط نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۲)

سوال ۱۰۵- جانباز قطع نخاع از گردن، خودش نمی‌تواند وضو بگیرد، و باید نایب داشته باشد. آیا می‌تواند برای راضی کردن نایب به او دستمزد بدهد؟
جواب: اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۲)

سوال ۱۰۶- آیا فردی که از گردن قطع نخاع است، و خود قادر بر انجام وضو نیست، ولی می‌تواند نایب بگیرد، جایز است بدون وضو نماز بخواند؟
جواب: در صورتی که خودش قادر به وضو نیست، و گرفتن نایب برای او عسر و حرج ندارد، باید نایب بگیرد. در غیر این صورت، بدون وضو نماز می‌خواند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۲)

سوال ۱۰۷- فردی هستم قطع نخاع از گردن که همیشه نایب مرا وضو می‌دهد. اگر نایب از منزل بیرون رود، و تا پایان وقت برنگردد، تکلیفم چیست؟ آیا وضو از من ساقط می‌شود؟
جواب: آری در این صورت بدون وضو نماز بخوانید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۲)

سوال ۱۱۲- دو دست یکی از برادران جانباز بر اثر انفجار از مچ قطع شده، و باقیمانده دستها دائماً دچار حساسیت پوستی می‌شود، تا آنجا که مجبور

است بسیاری از اوقات دستها را به وسیله پماد یا کرم چرب نماید. و مصلحت نیست که برای وضو چربی را پاک کند. تکلیف ایشان برای ادای فریضه وضو چیست؟

جواب: می‌تواند صورت خود را زیر شیر آب بشوید، و دستها را بدون برطرف کردن چربی نیز بشوید. و اگر می‌تواند با آن مسح کند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۳)

سوال ۱۱۶- کسی که بول یا غائط پی‌درپی از او خارج می‌شود، اگر نتواند هیچ مقدار از نماز را با وضو بخواند، آیا می‌تواند چند نماز را با یک وضو بخواند؟

جواب: دو نماز پشت سر هم را می‌تواند با یک وضو بخواند. یا مثلاً تمام نماز شب را با یک وضو بخواند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۴)

سوال ۱۱۷- آیا مجروحین جنگ و کسانی که قطع نخاع شده، و قدرت برنگهداری بول ندارند، می‌توانند با یک وضو در نماز جمعه شرکت کرده، و به استماع خطبه و ادای نماز جمعه و عصر بپردازند؟

جواب: آنها باید مقارن شروع خطبه‌ها وضو بگیرند، و بلافاصله در نماز جمعه شرکت کنند. در این صورت، نمازشان(حتی نماز عصر) با همان وضو صحیح است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۴)

سوال ۱۱۸- آیا افراد قطع نخاع که قادر بر کنترل و حفظ وضوی خود نیستند، و متوجه باطل شدن وضو نمی‌شوند، برای هر نماز باید وضوی جداگانه‌ای بگیرند، یا مثلاً برای نماز ظهر و عصر یک وضو کفایت می‌کند؟

جواب: برای نماز ظهر و عصر یک وضو کفایت می‌کند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۴-۴۵)

سوال ۱۱۹- جانباز قطع نخاع هستم، بدین جهت بول و غائط بی‌اختیار از من خارج می‌شود. آیا برای هر نماز باید وضو بگیرم؟ برای سجده سهو و نماز

احتیاط

چطور؟

جواب: می‌توانید یک وضو برای دو نماز بگیرید. و نماز احتیاط و سجده و وضوی دیگری لازم ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۵)

سوال ۱۲۰- فردی هستم قطع نخاع که بول و غائط بی‌اختیار از من خارج می‌شود. و هنگامی که وضو می‌گیرم باید سریعاً نماز بخوانم تا وضویم باطل نشود، اگر احتمال بدهم که با طولانی شدن نماز وضویم باطل می‌شود، آیا جایز است مستحبات نماز، مانند اذان و اقامه را بجا آورم.
جواب: بهتر است تا مطمئن نباشید مستحبات را بجا نیاورید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۵)

سوال ۱۲۱- آیا برای مجروحین جنگی، که قطع نخاع هستند، و قادر بر جلوگیری از خروج بول نمی‌باشند، جایز است که بین وضو و نمازشان فاصله بیندازند، تا بتوانند در نماز جماعت شرکت کنند؟
جواب: در صورتی که فاصله به مقداری باشد که مثلاً از خانه به مسجد برسند اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۵)

سوال ۱۲۲- کسی که بول او پی‌درپی خارج می‌شود، اگر در وسط نماز اول بول خارج شود، ولی بین دو نماز بولی خارج نشود، آیا می‌تواند با یک وضو هر دو نماز را بخواند؟
جواب: اشکالی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۵)

سوال ۱۲۰- آیا بر افراد نابینا نیز لازم است که هرگاه بر روی آیات قرآن دست می‌کشند وضو داشته باشند، یا نیازی نیست؟
جواب: آنها نیز باید وضو داشته باشند

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۷)

سوال ۱۲۱- فردی نابینا هستم. اگر بدون توجه دستم را روی اسم جلاله خداوند که در جایی نوشته شده بکشم، مرتکب گناهی شده‌ام؟
جواب: در صورت عدم اطلاع بر وجود اسم جلاله، مرتکب خلافتی نشده‌اید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۷)

سوال ۱۲۲- فردی قطع نخاع هستم. و به دلیل آن که بول و غائط بی‌اختیار از من خارج می‌شود از کیسه ادرار استفاده می‌کنم (سند و کاندوم) به همین جهت دائماً ادرار من جریان دارد، و داخل کیسه می‌ریزد. به چه شکلی می‌توانم قرآن بخوانم، و دست به آیات قرآن بزنم؟
جواب: شما می‌توانید وضو بگیرید و مشغول قرائت قرآن شوید. و مادام که فاصله زیادی نشده، می‌توانید خط قرآن را لمس کنید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۷)

سوال ۱۲۳- فردی قطع نخاع از گردن هستم. به هنگام تلاوت قرآن و موقع ورق زدن، ناچارم از لب و دهان کمک می‌گیرم، و کمک گرفتن از دیگری برایم مشکل است، وضو گرفتن نیز برایم مشقت دارد. آیا می‌توانم بدون وضو این کار را انجام دهم؟
جواب: اگر واقعاً وضو برای شما مشقت دارد، این کار برای شما مانعی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۷)

سوال ۱۲۴- فردی هستم قطع نخاع که ادرار و مدفوع بی‌اختیار از من خارج می‌شود، و بسیاری از اوقات بدنم نجس است. آیا می‌توانم قرآن همراه خود داشته باشم، یا حمل قرآن برای من مجاز نیست؟
جواب: مجاز هستید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۷)

سوال ۱۲۵- نابینایان برای خواندن از خط برجسته‌ای به نام «بریل» که با لمس انگشتان خوانده می‌شود، استمداد می‌گیرند. می‌دانیم که این خط از نقاط ششگانه تشکیل شده است. با توجه به مطلب فوق، آیا بر نابینایان لازم است در موقع فراگیری قرائت قرآن، و در وقت لمس اسامی مقدسه که با خط برجسته نوشته شده، وضو داشته باشند؟
جواب: آری باید وضو داشته باشند، یا از دستکش‌های پلاستیکی نازک استفاده کنند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۴۸)

سوال ۱۲۶- آیا بر نابینایان لازم است قبل از دست گذاشتن بر نوشته‌ای، مطمئن شوند اسامی مقدسه بر روی آن نوشته نشده است؟
جواب: تحقیق برای آنها لازم نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۴۸)

سوال ۱۲۹- آیا دست مصنوعی در حکم جبیره است، و در هنگام وضو باید دست مرطوب بر آن کشید؟
جواب: دست مصنوعی حکم جبیره ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۴۹)

سوال ۱۲۳- فردی هستم قطع نخاع که اگر در منزل بمانم با وسایلی که دارم یا با کمک نائب می‌توانم به راحتی وضو بگیرم، اما مجبورم برای کار یا تحصیل از خانه خارج شده، و به هنگام نماز نمی‌توانم در خارج از منزل وضو بگیرم، یا وضویی که می‌گیرم ناقص است. آیا لازم است دائم در خانه بمانم، و کار و تحصیل را رها سازم؟
جواب: شما می‌توانید کار و تحصیل را ادامه دهید، و به مقداری که در خارج از منزل میسر است وضو بگیرید، و نماز را بخوانید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۴۹-۵۰)

سوال ۱۸۲- از جانبازان دوران دفاع مقدس هستیم که قطع نخاع شده‌ام؛ عادت کرده‌ام که دائماً با وضو باشم، اما گاهی از اوقات کسالت جسمی، اجازه وضوی مستحبی به من نمی‌دهد، آیا می‌توانم تیمم کنم؟ در این صورت، آیا ثواب وضوی مستحبی را می‌برم؟ آیا با این تیمم می‌توانم نماز مستحبی بخوانم؟

جواب: مانعی ندارد، و ان‌شاء... ثواب وضوی مستحبی را می‌برید، و نماز مستحبی را می‌توانید با آن بخوانید.

(استفتائات جدید، حضرت آیه... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۶۵)

سوال ۴۹۲- با عنایت به نیاز شدید جامعه اسلامی ایران نسبت به رفع ابهام حکم شرعی موادمخدر، دانشگاه ما تصمیم به بررسی موضوع فوق نموده است، لطفاً حکم شرع را در این مورد بیان فرمایید.

جواب: بی‌شک استعمال موادمخدر به هر مقدار و اندازه که باشد، حرام است. خواه موادمخدر قدیمی باشد، یا آنچه در عصر ما به وجود آمده، یا بعداً به وجود می‌آید. و هرگونه کمک برای کشت، داشت، برداشت محصول، تهیه، توزیع، خرید، فروش، نگهداری و مصرف آن نیز حرام است. و جوامع اسلامی باید به شدت با این بلای خانمانسوز مبارزه کنند، و در امر به معروف و نهی از منکر کوتاهی ننمایند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۱۷۰-۱۷۱)

سوال ۴۹۴- نظر مبارک را در مورد استعمال تریاک برای معتادین، یا کشیدن تریاک به عنوان تفریح، اعلام فرمایید. شرکت در چنین مجالسی، و تهیه و آماده نمودن وسائل برای چنان اعمالی چه حکمی دارد؟

جواب: کشیدن تریاک، خواه تفریحی باشد یا غیر تفریحی، حرام است؛ مگر این که در حد ضرورت باشد. و افراد معتاد تا آن جا که می‌توانند برای ترک آن کوشش کنند. هم چنین تهیه تریاک، خرید، فروش، حمل و نقل آن جایز نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۱۷۱)

سوال ۴۹۵- آیا حرام بودن استعمال موادمخدر در قرآن آمده است؟ و از آن جا که اعتیاد به آن، بلای خانمانسوزی است که دامن جوان‌های ما را گرفته، و حتی در سنین بالا و برخی از مومنین آلوده به آن هستند. و سروصدای مبارزه با موادمخدر متأسفانه نتیجه چندانی نداده، چرا به جز رساله شما، در رساله‌های علمای دیگر تحریم آن نیامده است؟

جواب: بسیاری دیگر از فقها نیز موادمخدر را تحریم کرده‌اند، و دلیل آن حکم عقل به قبح آن است. علاوه بر این که آیه شریفه «وَلَا تَلْقُوا يَأَيِّدِكُمُ إِلَى التَّهْلُكَةِ» نیز چنین اشخاصی را شامل می‌شود. بعضی از روایات نیز اشاره به این معنا دارد، که استعمال اشیای مضر حرام است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۱۷۱)

سوال ۴۹۶- با توجه به عمومیت یافتن استفاده از موادمخدر، و مفسد مترتب بر آن، نیاز است که احکام مربوط به این موضوع به صورت واضح مشخص شود، و در اختیار عموم قرار گیرد. مستدعی است در خصوص موارد زیر نظر مبارک را مرقوم فرمایید.

۱- حکم استفاده از انواع موادمخدر، مانند: تریاک، هروئین، مرفین، حشیش، چرس، ماری‌جوانا، ال، اس، دی، و موادی که اثراتی به مانند این مواد دارند، برای معتاد و غیرمعتاد چیست؟

۲- حکم خرید و فروش موادمخدر چیست؟ آیا شخص در صورت فروش یا خرید مواد، مالک پول دریافتی، یا ماده خریداری شده می‌شود؟

۳- حکم شرکت در جلساتی که در آن از موادمخدر استفاده می‌شود چیست؟ در مواردی که احتمال خطر معتاد شدن وجود داشته باشد چه می‌فرمایید؟

۴- ارتباط جوانان با افراد معتاد، به ویژه در مواردی که می‌تواند زمینه‌ای برای اعتیاد آنان باشد، چه حکمی دارد؟

۵- حکم ازدواج با افراد معتاد چیست؟ آیا سختگیری خانواده‌ها در خصوص شرط عدم اعتیاد مرد برای ازدواج، می‌تواند مجوز شرعی داشته باشد؟

۶- آیا بر افراد واجب است که از باب امر به معروف و نهی از منکر، افراد معتاد را به ترک اعتیاد وادار سازند؟

۷- آیا بودن مجوز پزشک، و به بهانه استفاده دارویی و با تشخیص شخصی، می‌توان از موادمخدر استفاده کرد؟

۸- حکم استفاده تفننی و سرگرمی از موادمخدر، به خصوص تریاک چیست؟ به ویژه که امروزه استفاده تفننی از این مواد، بیشترین کمک به فروشندگان این مواد است، و آنها را در گسترش آن یاری می‌کند.

۹- با نظر به این که شروع اعتیاد اکثر افراد معتاد به موادمخدر از سیگار بوده، و علیت مقدمی آن برای اعتیاد به این مواد غیرقابل انکار است، حکم استفاده از سیگار، به خصوص برای نوجوانان و جوانان چیست؟

جواب: بدون شک استفاده از تریاک و سایر موادمخدر و خرید و فروش آن و شرکت در جلساتی که در آن از موادمخدر استفاده می‌شود از گناهان کبیره است. و بر آحاد مردم

و جامعه مسلمان و حکومت اسلامی لازم است که با استفاده از تمام وسائل جلوی این کار را بگیرند. و هرگونه کمک به کشت و فروش و حمل و نقل و استفاده از آن نیز از محرمات واضح است.

حتی استفاده تفنی برای سرگرمی از آن جایز نیست، و تبلیغ آن برای افراد دیگر حرام است. استفاده خودسرانه از آن به عنوان دارو نیز جایز نمی‌باشد. حتی کشیدن سیگار با توجه به این که مقدمه اعتیاد می‌باشد. و حتی با قطع از نظر از این مطلب، به خاطر زیانهای فراوانی که دارد جایز نیست. خداوند همه مسلمین، مخصوصاً جوانان را، از شر این بلاهای خانمانسوز محفوظ بدارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۱۷۱-۱۷۳)

سوال ۵۶۶- عقب‌مانده‌های ذهنی، علی‌رغم سن‌های بالا، از نظر درک و عقل گاه در حد کودکان ۱۲ ساله، یا پایین‌ترند. آیا تکلیف شرعی از آنها ساقط است؟

جواب: در صورتی که به اندازه کافی شعور و تمیز داشته باشند که بتوانند عبادات را انجام دهند، مکلف به تکالیف شرعی هستند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۲۰۹)

سوال ۵۶۷- آیا کودکان ناشنوا، به دلیل تأخیر در رشد اجتماعی(به واسطه کمبود گنجینه لغات)، دیرتر از افراد سالم به سن تکلیف می‌رسند؟
جواب: مانند جواب سابق است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۲۰۹-۲۱۰)

سوال ۵۷۰- حکم حجر شخصی از طریق دادگاه و گواهی کمیسیون روان‌پزشکی صادر شده، سپس به این رأی اعتراض می‌شود. محجور بار دیگر به کمیسیون روان‌پزشکی معرفی شده، و کمیسیون نظر می‌دهد که وی سابقه جنون دارد، اما به واسطه مصرف دارو الان در حال بهبودی است، ولی اگر دارو قطع شود، تمکن اداره امور خود را ندارد. از نظر شرع مقدس اسلام تکلیف چنین شخصی و قیم وی چیست؟ آیا در حال بهبودی به وسیله مصرف دارو احتیاج به قیم دارد، یا می‌تواند در اموال ممنوع خود تصرف کند؟

جواب: چنین کسی در حکم مجنون ادواری است، که در دوره افاقه، احکام عاقل بر او جاری می‌شود.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۲۱۰)

سوال ۶۰۳- اگر دختر یا پسر به هنگام خواستگاری دارای مشکلی از نظر جسمی باشد، و آن مشکل آشکار نباشد، آیا واجب است آن را به طرف مقابل بگوید؟

جواب: واجب نیست؛ ولی خلاف آن را نگوید، اما اگر مشکل مهمی باشد، گفتنش بهتر است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۲۳۰)

سوال ۶۲۲- دختر خانمی ازدواج نموده، و پس از آن طبق نظر متخصصان و اقرار خانواده و خود دختر، معلوم شده که قبل از ازدواج دارای مرتبه‌ای از جنون بوده، و اکنون ادامه زندگی با ایشان غیرممکن است. آیا شوهر حق فسخ دارد؟

و در صورت فسخ، آیا زوجه مستحق مهرالمثل است، یا مهرالمسمی؟
جواب: شوهر حق فسخ دارد؛ ولی اگر دخول واقع شده باید مهرالمسمی را بپردازد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۲۳۵-۲۳۶)

سوال ۶۲۴- زنی به صورت مزمّن مبتلا به جنون دائم یا ادواری بوده، و سوابق جنون و بستری شدن در بیمارستان روانی را از شوهر مخفی نگاه داشته، و حتی پس از طرح دعوا از طرف مرد، نیز موضوع را انکار نموده است.

مرد پس از ازدواج و دخول و گذشت چند سال، از نوع بیماری و سوابق بستری شدن قبلی زوجه در بیمارستان آگاهی نسبی یافته، و بلافاصله پس از اطلاع، ضمن مشورت با حقوقدان‌ها، اقدام به فسخ نکاح می‌نماید. حال اگر بیماری فوق سابقه اختلال روانی و واجد علائم جنون حداقل از سال ۱۳۶۷ (شش سال قبل از ازدواج) بوده، و در حال حاضر نیز دچار عوارض مزمّن بیماری است، در فرض مسأله آیا مرد حق فسخ دارد، و به زن مهریه‌ای تعلق می‌گیرد؟

جواب: سابقه بیماری روانی به تنهایی برای فسخ کافی نیست. و با توجه به این که چند سال با او زندگی کرده، و آثار محسوس در این مدت نبوده، نشان می‌دهد که بهبودی نسبی یافته است. و وجود عوارض غیرمحسوس، یا ضعیف گذشته، به تنهایی برای فسخ نکاح کافی نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۲۳۶)

سوال ۶۲۵- اگر در ضمن عقد لازمی (همچون نکاح) به زوجه وکالت دهیم که هرگاه عارضه‌ای پیش آمد، خود را مطلقه سازد. سپس زوج مجنون شود، آیا زن می‌تواند با استفاده از این وکالت، خود را مطلقه سازد، در حالی که علماً می‌فرمایند: وکالت، عقده‌ای جایز است، و با جنون باطل می‌شود؟
جواب: درست است که وکالت با جنون باطل می‌شود؛ ولی یکی از مجوزات فسخ نکاح جنون است، هر چند بعد از ازدواج عارض شده باشد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۲۳۶)

سوال ۶۲۹- با توجه به این که یکی از راه‌های سرایت بیماری ایدز تماس جنسی است، لطفاً به سئوالات زیر پاسخ دهید؟
۱- همبستر شدن با همسر مبتلا به ایدز چه حکمی دارد؟
۲- آیا ازدواج با کسی که ایدز دارد جایز است؟
۳- آیا بیماری ایدز مبطل عقد است، یا مجوزی برای طلاق می‌باشد؟
جواب ۱ تا ۳: ازدواج با مبتلایان به ایدز باطل نیست؛ ولی چنانچه اطلاع نداشته قابل فسخ است. اما احتیاط آن است که زن با اجازه حاکم شرع خود را مطلقه کند. و در هر صورت، اگر نزدیکی کردن خطر ابتلا به ایدز داشته باشد جایز نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۲۳۸)

سوال ۶۳۱- چنانچه پزشکی قانونی براساس وضعیت کروموزمی شخص، خنثی را خنثای مذکر یا مونث معرفی کند، آیا برای طرفی که با او ازدواج نموده، جزء عیوب محسوب و حق فسخ دارد؟
جواب: اگر در ظاهر علامت خلافي نمایان نیست، موجب فسخ نمی‌شود.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۲۳۸-۲۳۹)

سوال ۶۳۲- چنانچه پس از عقد و نزدیکی مشخص گردد که یکی از طرفین خنثای مشکل است، عقد چه حکمی دارد؟ آیا بهتر است طلاق داده شود، یا این که از اول باطل بوده، یا طرف حق فسخ دارد؟
جواب: اگر یکی از آن دو، یا هر دو خنثای مشکل باشند، نکاح باطل است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۲۳۹)

سوال ۶۳۵- با توجه به این که کشور ما، در حال حاضر، در مرحله حذف بیماری جذام است، آیا می‌توان جایگزین‌های دیگری، مثل بیماری ایدز، یا سایر بیماری‌های پوستی که محلّ روابط زناشویی است، برای آن در نظر گرفت؟

جواب: در صورتی که واقعاً محلّ رابطه زناشویی باشد. حق فسخ ثابت است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۲۳۹)

سوال ۶۳۶- اگر زن و شوهری، کودکی را که سن او کمتر از ۲ سال است به فرزند خواندگی بپذیرند، و زن با کمک و مشارکت شوهر، و با استفاده از روش خاصی، پستان خود را شیردار سازد، و کودک را با چنین شیری به طور مستقیم (از پستان) در حد نصاب تعیین شده (۱۵ مرتبه کامل، یا به دفعات در طی یک شبانه‌روز به صورت تغذیه انحصاری) شیر دهد، لطفاً بفرمایید:
۱- آیا به این طریق رابطه خویشاوندی رضاعی میان کودک و زوجین مورد اشاره محقق می‌گردد؟

۲- در صورتی که پاسخ سوال اول منفی باشد، آیا رابطه مادر و فرزندی رضاعی به صورت انحصاری میان مرضعه و مرتضع برقرار می‌شود؟
جواب: حکم رضاع در این مورد جاری نیست، و این مسأله از مسائلی است که در میان فقها کاملاً مشهور است، و مدارک معتبری دارد که شیر بدون ولادت، تأثیری در تحریم ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۲۵۸)

سوال ۷۰۰- آیا می‌توان به خانواده‌هایی که فرزند ندارند، فرزندی بدون سرپرست (مانند کودکان سر راهی) تحویل داد، و در مقابل پولی از آنها گرفت؟ اگر مبلغ اخذ شده براساس جنس طفل، یا ویژگی‌های ظاهری او،

متفاوت باشد، چه حکمی دارد؟
جواب: فروختن فرزند به هیچ عنوان جایز نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۲۶۳)

سوال ۷۱۱- اگر طبق نظر پزشک، زوجه دائمی به مرضی مبتلا باشد که بایستی برای مدتی، یا برای همیشه آمیزش جنسی را ترک نماید، یا این که زوجه دائمی به علت ابتلای به جنون ادواری، یا دائم، در تیمارستان، یا در منزل بستری و تحت درمان باشد، و به هیچ وجه حاضر به نزدیکی با شوهر خود نباشد. آیا چنین زنی در دو صورت مذکور حق نفقه دارد؟
جواب: در صورتی که زن مقصر نبوده باشد، احتیاط واجب آن است که مرد نفقه او را بپردازد.

(ص ۲۶۷)

سوال ۷۱۶- آیا شوهر دائمی در رابطه با قیمومیت زوجه خود که دچار جنون ادواری، یا دائم شده، نسبت به پدر، جد پدری، مادر، و سایر اقارب زوجه، اولویت دارد؟
جواب: اولویتی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۲۶۸-۲۶۹)

وال ۸۲۰- ماشینی وقف امور خیریه شده است. چنان چه سفری طولانی برای راننده‌ای که روی آن کار می‌کند، و نیازهای آن مرکز را برآورده می‌سازد پیش آید، آیا می‌تواند از آن وسیله استفاده نماید؟
جواب: استفاده شخصی از آن وسیله جایز نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امامعلی بن ابی طالب (ع)، ص ۳۱۵)

سوال ۸۷۲- در متن وصیتنامه‌ای آمده: «چنانچه ارحام موصی فقیر و پریشان شدند، از درآمد ثلث املاک، اول به آنان داده شود، و بعد عزاداری نمایند، و چنانچه ارحام از سادات باشند آنها را مقدم دارند.» لازم به ذکر است که وصی فعلی که نوه پسری موصی می‌باشد فاقد اولاد از صلب خود بوده، و نامبرده در زمان‌های گذشته دختری را به فرزندی برداشته و از شیر

خواهرش استفاده نموده، که محرم وصی گردد. و برای فرزند خوانده شناسنامه‌ای هم به عنوان فرزند گرفته است (عیال وصی غیر سید می‌باشد). آیا دختر خوانده و فرزندش از ارحام موصی محسوب می‌شوند؟
جواب: فرزند خوانده جزء نسل موصی حساب نمی‌شود، و وصیت‌نامه شامل حال او نمی‌گردد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۳۴)

سوال ۹۲۸- خانمی همراه دختر ۲۰ ساله‌اش، و به طرفیت شوهرش، که اکنون زندانی است، جهت دفاع از خود به اینجانب وکالت داده است. شوهر وی، که فردی پرخاشگر و در محیط خانه دیکتاتور و حاکم بی‌چون و چرا بوده، نعوذبالله حدود ۸ سال با دختر خود همبستر می‌شده، حاصل آن دخترک بی‌گناهی است که از این ارتباط نامشروع متولد شده، و اکنون ۷ ساله می‌باشد! لطفاً حکم شرع را در مورد پدر و دختر، که تحت زور و فشار پدر در قبال خواسته‌ای نامشروع وی تمکین نموده، و نیز وضعیت شرعی و حقوقی فرزند یاد شده بیان فرمایید.

جواب: چنانچه کار پدر ثابت شود، حکم او سه بار اعدام است؛ از جهت زنا با محارم، و از جهت زنا به عنف، و زنا محصنه. و دختر اگر تحت فشار بوده حد ندارد، ولی اگر زن نتواند این مطلب را اثبات کند، شوهر می‌تواند تقاضای حد قذف کند. فرزند مزبور از طرف پدر، نامشروع است و ارث نمی‌برد؛ اما نفقه و هزینه‌اش بر دوش اوست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۶۵-۳۶۶)

سوال ۹۲۴- اگر در بیمارستانی، پزشک یا روانشناس، یا فرد دیگری با دختران جوانی که مشاعرشان کامل نیست، دچار اختلال روانی هستند مرتکب زنا شود آیا زنا به عنف محسوب نمی‌شود؟

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی بن ابی‌طالب (ع)، ص ۳۶۷)

سوال ۱۲۸۲- بعضی از کودکان توسط پدر و مادر شدیداً مورد ضرب و جرح قرار می‌گیرند، و گاه آثار این شکنجه‌ها در بیمارستان دیده می‌شود، و متأسفانه قانونی جهت منع آن موارد وجود ندارد. حکم آن چیست؟

جواب: این گونه شکنجه‌ها محکوم به دیه و ارش است؛ و فرقی با جنایات دیگران ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۸۱)

سوال ۱۲۸۷- دختری از زنا حامله شده است. در صورت پی بردن خانواده، احتمال کشتن وی می‌باشد. آیا می‌تواند سقط جنین کند؟ حکم دیه آن چیست؟

جواب: در صورتی که واقعاً جان او در خطر باشد، و جنین به چهارماهگی نرسیده باشد، مجاز است سقط جنین کند، و دیه آن را به بیت‌المال بپردازد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۸۲)

سوال ۱۲۹۶- اگر مجنون یا صغیر، بر پدر خود ضرب یا جرحی که دیه آن بر عهده عاقله است وارد کند، مسئول پرداخت دیه کیست؟ آیا در این مورد خاص می‌توان سایر اقربای نسبی مجنون یا صغیر را که جزء ورثه فعلی او محسوب نمی‌شوند (مانند برادران) به ترتیب اقریبیت به جانی مسئول پرداخت دیه به عنوان عاقله دانست؟

جواب: آری دیه بر عاقله است، ولی سهمی از آن به صغیر یا مجنون نمی‌رسد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۸۴)

سوال ۱۲۹۷- در رابطه با کیفیت و شرایط مسئولیت عاقله ژاسخ دهید:

الف) در مورد جنایات خطای محض عاقل بالغ، تنها دیه قتل و جراحات‌های موضعه و زیادتر از آن بر عهده عاقله می‌باشد، و دیه جنایات کمتر از موضعه بر عهده خود جانی است. آیا این حکم در مورد نابالغ و دیوانه نیز صادق است؟ به عبارت دیگر، دیه جراحات کمتر از موضعه که نابالغ (ممیز و غیرممیز) و یا دیوانه به دیگری وارد می‌کند، بر عهده کیست؟

جواب: آری این حکم درباره صبی و مجنون نیز جاری است، و مادون موضعه از مال آنها پرداخته می‌شود.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۴۸۴-۴۸۵)

سوال ۱۴۲۴- آیا بستری کردن بیمار روانی، با توجه به این که هنوز امکان روان‌درمانی مناسب وجود ندارد، و بخش روانی گاه همچون يك زندان جهت تجویز داروهای خواب‌آور و خواب بیشتر بیماران مورد استفاده قرار می‌گیرد، جایز است؟

جواب: در صورتی که راه درمان، یا راه پیشگیری از مزاحمت‌ها، منحصر به آن باشد مانعی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۵۱۸)

سوال ۱۴۲۵- تعدادی از مبتلایان به بیماری‌های روانی به علت انجام کارهای خلاف اخلاق اجتماعی، یا منافی عفت، به آن گرفتار شده‌اند. روان‌پزشک باید جهت درمان، یا دادن مشاوره، از آنها اطلاعاتی کسب کند. آیا تجسس در چنین مواردی برای پزشکان جایز است؟ گاه بخشی از تجسس به دلیل حس کنجکاو خود پزشک است، و نقش آن جهت درمان ضعیف می‌باشد، این نوع تجسس چه حکمی دارد؟

جواب: تجسس‌های روان‌درمانی، که برای درمان ضروری به نظر برسد، جایز است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۵۱۸)

سوال ۱۴۲۶- افشای برخی از اسرار بیماران روانی ممکن است باعث جلوگیری از جرم‌های قانونی شود. آیا انتقال چنین اطلاعاتی به نیروهای امنیتی جایز، یا واجب است؟ با توجه به این که در صورت افشاء اعتماد مردم از آنها سلب می‌شود.

جواب: در صورتی که بتوانند به عنوان نهی از منکر اطلاعات کلی را برسانند بی‌آن که نام اشخاصی فاش شود مانعی ندارد، بلکه گاهی واجب است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۵۱۸)

سوال ۱۴۲۷- افشای بسیاری از اسرار بیماران، ممکن است موجب کاهش فساد یا فحشا گردد. آیا روان‌پزشک مجاز به افشا و دادن اطلاعات به نیروهای انتظامی می‌باشد؟

جواب: مانند جواب سابق است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۱۸-۵۱۹)

سوال ۱۴۲۴- مسأله‌ای در مورد جنسیت یکی از دوستان داشتم:

«پس از ازدواج تا دو سال مشخص نشد که زن است؛ ولی این مطلب بعداً باعث طلاق شد. در این روستای کوچک هم با هم خویشاوند هستند، و ایشان با همه مردها روابط حسنه و دوستانه‌ای دارد. اکنون که با این مشکل مواجه شده، نمی‌تواند در روستا زندگی کند.

با	این	مشکل	چه	کند؟
نماز	و	این	شخص	چگونه
کدام	حالت	را	رعایت	کند؟

مرد باشد همان‌گونه که در این مدت بوده، یا زن شود؟

جواب: چنانچه واقعاً جنسیت او زن است، و مرد بودن اشتباه بوده، باید فعلاً به وظایف زن عمل کند، و نسبت به گذشته که اطلاع نداشته، گناهی مرتکب نشده است. البته ماندن او در آن محیط کوچک با این حال مشکل است، و مصلحت این است که از آنجا مهاجرت کند. شکی نیست که او گرفتار وضع دشواری است، اما به لطف خدا مشکل او حل می‌شود.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۲۰)

سوال ۱۴۲۵- دو جنسی‌های کاذب از لحاظ پزشکی بر دو دسته‌اند: دسته

اول دو جنسی‌های کاذب مونث‌اند، که از لحاظ کروموزمی مونث، ولی ظاهری کاملاً مردانه دارند. دسته دوم دو جنسی‌های کاذب مذکر هستند، که وضعیت کروموزمی آنان مذکر، ولی دارای ظاهری کاملاً زنانه هستند.

ضمناً دو جنسی‌های حقیقی (که در فقه به آنها خنثای مشکل می‌گویند) دارای دوگناد (بیضه و تخمدان) هستند، و ممکن است هر دو فعال باشد. (ممکن است تخمدان در یک طرفه و بیضه‌ها در طرف دیگر باشد، یا مخلوطی از بافت بیضه و تخمدان در یک طرف، یا در هر دو طرف باشد. خلاصه دارای اندام تناسلی، به اشکال گوناگون هستند.) با توجه به مطالب بالا بفرمایید:

۱- آیا پزشک در دو جنسی‌های کاذب مونث، مجاز است، در صورت تمایل فرد و علیرغم ماهیت زنانه، اقدامی کند که ظاهر مردانه وی حفظ شود؟

جواب: جایز نیست.

۲- اگر دو جنسی کاذب مونث- که ماهیتش زنانه است- با زن سالم ازدواج

کرده باشد، تکلیف شرعی پزشک در اقدام به عمل جراحی برای حفظ ظاهر مردانه **وی** چیست؟

جواب: باید سفارش کند آنها از هم جدا شوند، زیرا ازدواج آنها باطل است.
۲- اگر دو جنسی کاذب مونث هنوز ازدواج نکرده باشد، با توجه به این که اگر ازدواج کند- هر چند ظاهرش بر اثر عمل جراحی باقی می ماند- دو زن با هم ازدواج کرده اند، تکلیف پزشک در انجام عمل جراحی برای ظاهر مردانه چیست؟

جواب: جایز نیست.

۴- در مواردی که دو جنسی کاذب مونث با زن ازدواج کرده باشد، و پزشک متوجه دو جنسی بودن وی شود، وظیفه اش در کتمان یا افشای اسرار چیست؟ (کتمان سرّ، موجب ازدواج یا ادامه ازدواج دو زن می شود، و افشای سرّ نیز کار ناشایستی است چون صاحب آن راضی به افشا نیست.)
جواب: سزاوار است خود آنها را از نامشروع بودن این کار با خبر سازد.
۵- آیا پزشک مجاز است در مورد دو جنسی های کاذب مذکر، که علی رغم ظاهر زنانه از لحاظ ماهیت مرد هستند، برای حفظ ظاهر زنانه آنها، عمل جراحی انجام دهد؟
جواب: جایز نیست.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۲۰-۵۲۱)

سوال ۱۴۴۶- بچه دار شدن برای مبتلایان به بیماری ایدز مضر است، آیا در این حالت شوهر می تواند لوله های خود را ببندد؟
جواب: اگر زیان مهمی داشته باشد، مانعی ندارد.
(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۲۵)

سوال ۱۴۴۸- اگر حمل زن، موجب ناقص الخلقه شدن کودک گردد، آیا بستن لوله واجب نمی شود؟
جواب: هرگاه خوف ضرر و خطر قابل ملاحظه ای، هر چند نسبت به بچه وجود داشته باشد، جایز است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۲۵)

سوال ۱۴۵۲- آیا در موارد زیر می‌توان سقط جنین کرد؟

الف) مادر بیمار باشد، و ادامه حاملگی (با تشخیص پزشک، و وضعیتی که مادر دارد، و خودش نیز تشخیص داده)، باعث تشدید بیماری و وخامت حال مادر گردد.
ب) بیماری فوق به درجه‌ای برسد که حیات مادر متوقف بر سقط جنین باشد.
ج) مادر در کمال صحت و سلامتی است، و هیچ‌گونه خطری او را تهدید نمی‌کند، و جنین نیز سالم است، ولی دو سر دارد.

یا سر جنین به شکل انسان نیست، و اگر با چنین حالتی متولد شود، طبق تشخیص پزشک، ممکن است چند روز پس از تولد از دنیا برود. یا ادامه حیات چنان فرزندی برای خود او، و والدین و جامعه مشکلاتی خواهد داشت.

د) در فروض فوق، حکم مسأله را قبل و بعد از ولوج روح بیان فرمایید.
ه) در هر صورت، آیا مسئولیتی از نظر شرعی برای پزشک و زوجین وجود دارد؟
و) چنانچه لازم باشد پزشک مرد اقدام به سقط جنین نماید، چه حکمی دارد؟
جواب: سقط جنین تنها در صورتی جایز است که جان مادر در خطر باشد.

همچنین اگر بیماری شدیدی مادر را تهدید کند، و جنین هنوز به مرحله دمیدن روح نرسیده باشد. و نیز اگر تشخیص قطعی داده شود که جنین بگونه‌ای ناقص است که برای پدر و مادر و اطرافیان اسباب عسر و حرج شدید می‌شود، مشروط بر این که روح در آن دمیده نشده باشد.

در این سه صورت، ختم حاملگی جایز است، و اگر راه منحصر به طبیب مرد باشد، در این صورت مانعی ندارد. و احتیاط آن است که پدر و مادر، طبیب را نسبت به دپه تبرئه کنند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۵۲۶-۵۲۷)

سوال ۱۴۵۴- آیا زنی که سرطان رحم دارد می‌تواند بچه‌اش را سقط کند؟

جواب: اگر ناقص‌الخلقه شدن او قطعی و شدید باشد، و جنین در مراحل ابتدایی باشد، و راه درمان منحصر به سقط جنین باشد، پایان دادن به حاملگی جایز است.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۳، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب (ع)، ص ۵۲)

سوال ۱۴۶۸- با توجه به مصیبت بار بودن بیماری ایدز، آیا آموزش گروه‌های مختلف سنی در مورد راه‌های انتقال و نحوه پیشگیری از این بیماری را جایز

می‌دانید؟

جواب: جایز است؛ ولی باید به شکلی باشد که بدآموزی یا مفسده دیگری بر آن مترتب نشود.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۵۳۰)

سوال ۱۴۷۰- آیا تجویز داروی اعتیادآور خوراکی به جای داروی اعتیادآور تزریقی، جهت پیشگیری از بروز بیماری‌های واگیردار جایز است؟
جواب: در صورتی که هدف ترک اعتیاد باشد، و این معنا به طرف نیز تفهیم گردد، مانعی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۵۳۰)

سوال ۱۴۷۱- آیا توزیع سرنگ بین معتادین، برای پیشگیری از بروز بیماری‌های واگیردار مجاز است؟
(لازم به ذکر است که این روش تغییری در اعتیاد آنها ایجاد نمی‌کند).
جواب: در صورتی که به معتادان تفهیم شود که هدف کمک به اعتیاد آنها نیست، بلکه منظور جلوگیری از آلودگی به بیماری‌های خطرناک است، مانعی ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۵۳۰)

سوال ۱۴۷۲- با توجه به معضلات کنونی اجتماع که بعضاً نتیجه عدم آگاهی صحیح جوانان از مسائل جنسی است، آیا آموزش مسائل جنسی را در جامعه، برای پیشگیری از بیماری‌های واگیردار، با رعایت حریم خانواده، و با توجه به سن نوجوانان و جوانان، و با استفاده از متون آموزشی مناسب مجاز می‌دانید؟

جواب: تجربه نشان داده که آموزش مسائل جنسی به سبک غربی، که فعلاً مطرح است، مفاسد زیادی در بردارد، و در بسیاری از اوقات نتیجه معکوس می‌دهد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۵۳۰-۵۳۱)

سوال ۱۵۳۳- با توجه به این که با «تکدی‌گری» به عنوان یک جرم برخورد قانونی نمی‌شود، بعضاً افرادی تحت عنوان فقیر و تهیدست در سطح شهر

به تکدی‌گری مشغولند. و مردم خیرخواه با دیدن وضعیت ظاهری این افراد، از روی رأفت به آنها کمک می‌کنند.

از آنجا که توافقی درباره جمع‌آوری متکدیان از سطح شهرها منعقد شده و مسئول جمع‌آوری آنان شهرداری و نیروی انتظامی، و مسئول نگهداری آنها سازمان بهزیستی در مرکزی به نام هدایت است، و در مدت زمانی که متکدیان در این مرکز نگهداری می‌شوند تا به خانواده‌هایشان تحویل گردند، احتیاج به استحمام، غذا، لباس، اصلاح سر و صورت و مانند آن دارند، لطفاً بفرمایید:

۱- طبق دستورالعملی که از طرف سازمان به مرکز ابلاغ شده، برای نگهداری هر نفر در هر شبانه‌روز، ۱۵۰۰۰ ریال از آنها گرفته می‌شود، آیا گرفتن این مبلغ مشروع است؟ در صورت مشروع بودن، چنانچه مبلغی اضافه بر آن گرفته شده باشد، چه حکمی دارد؟

(لازم به ذکر است که این پول خرج خودشان یا متکدیان دیگر می‌گردد.)

۲- بعضی از متکدیان مجبورند، و قوه عقلانی آنها زایل شده است، و بعضاً پول هنگفتی دارند، و خانواده‌های تعدادی از آنها نیز مشخص نیست، و چون ما برای همیشه نمی‌توانیم از آنها نگهداری نماییم، مجبوریم بعد از چند روز آنها را به شهرستان محل اقامتشان اعزام نماییم، و خوف این است که پولشان را از دست بدهند.

آیا جایز است پول این افراد گرفته شود، و به سازمان بهزیستی تحویل گردد، تا مورد استفاده سایر مددجویانی که تحت پوشش هستند، قرار بگیرد؟

جواب:

اولاً: با توجه به این که این مسأله از نظر شرعی پیچیده است، باید نسبت به آن با دقت و احتیاط عمل کنید، تا ان‌شاء... مرتکب خلاف شرع نشوید.

ثانیاً: آن دسته از متکدیان که پول هنگفت دارند، اموالشان جزء مجهول المالک است؛ به استثنای هزینه یک سال که مال خود آنهاست، و مصرف کردن پول‌های اضافی برای فقرای دیگر اشکالی ندارد. و آنها که پول کمی دارند متعلق به خودشان است، و می‌توان برای مخارج آنها از آن پول استفاده کرد.

ولی مبلغ پانزده هزار ریال در یک روز، در مقابل خدماتی که به آنها داده می‌شود، مبلغ زیادی است. مگر این که واقعاً مریض باشند و به این مقدار در شبانه‌روز نیاز باشد.

ثالثاً: آنها که از کارافتاده هستند نباید اموالشان را صرف دیگران کرد؛ چرا که با گذشت سال باز هم گرفتار خواهند بود.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۴۹-۵۵۰)

سوال ۱۵۳۴- همان طور که مستحضرید، قانون مجازات اسلامی در مواد ۶۱۲ و ۶۱۳ «تکدی‌گری» را جرم دانسته، و برای آن مجازات حبس تعیین نموده است.

لطفاً نظر شریف خود را در مورد وصف جزایی و حرمت شرعی آن بیان فرموده، و بفرمایید.

مسئول پیشگیری، پیگیری و رسیدگی به آن، در نظام حکومت اسلامی، کدام مرجع قانونی است؟

جواب: کسی که نیاز ندارد، حرام است تکدی کند، و حتی در صورت نیاز، حکومت اسلامی باید ترتیبی دهد که به طریق آبرومندی نیاز آنها تأمین گردد، اجرای این دستور، بر عهده نیروی انتظامی و قضایی است، یا مقام دیگری، که از طرف حکومت تعیین می‌شود.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۵۰-۵۵۱)

سوال ۱۵۶۶- فرزند نامشروع از بعضی حقوق اجتماعی محروم است، در صورتی که کودک گناهی ندارد، بلکه گناه بر دوش مرد و زنی است که مرتکب این عمل شنیع و زشت شده‌اند، و آنان باید از حقوق اجتماعی محروم شوند، فلسفه این حکم چیست؟

جواب: حقوق اجتماعی، که ولد الزنا از آنها محروم است، بسیار محدود می‌باشد، و تأثیر چندانی در سرنوشت کودک ندارد.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، ص ۵۶۰)

ج) نظرتان در ارتباط با فروش اجناس مازاد و اضافی متعلق به خیریه، و وسایلی که جمع‌آوری می‌شود، و مورد استفاده نیست، چه می‌باشد؟
جواب: باید آن را بفروشند، و صرف همان مصارفی کنند که صدقه‌دهندگان در نظر داشته‌اند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۶۰۸)

سوال ۱۷۸۰- متأسفانه چند سالی است که در شهر ما خودکشی شایع شده، و عده‌ای از جوانان و نوجوانان اقدام به این کار زشت می‌کنند.

ولی به نظر می‌رسد که اگر جنبه شرعی و عواقب اجتماعی آن به صورت مشروح برای این گروه سنی تشریح گردد، بسیاری از آنها از عمل خود منصرف گشته، و حتی فکر آن را نخواهند کرد.

با عنایت به این موضوع، لطفاً به سوالات زیر پاسخ دهید:

(الف) حکم شرعی قتل نفس چیست؟

(ب) با توجه به این که بدن متعلق به خود شخص می‌باشد، نه به دیگری، و مسئولیت آن به خود شخص برمی‌گردد، چرا خودکشی حرام است؟

(ج) افرادی که قتل نفس می‌کنند، در عالم برزخ چه وضعی خواهند داشت؟

(د) فردی که خودکشی می‌کند، آیا اثر سوء این عمل در دادگاه خداوند متعال، گریبانگیر والدین او نیز می‌شود؟

(ه) گرفتن مجالس سوگواری و دفن آنها در قبرستان مومنین چگونه است؟

(و) در برخی موارد، خانواده‌های داغ‌دیده با این توجیه که این کار در حالت عادی صورت نگرفته، آداب و رسوم مرگ طبیعی را برای آنها اعمال می‌کنند، آیا این عمل صحیح است؟

(ز) آیا افرادی که خودکشی می‌کنند از شفاعت اهل بیت برخوردار می‌گردند؟

(ح) آیا احتمال بخشودگی در درگاه حق تعالی، با عنایت به فرمایشات معصومین(ع) برای چنین افرادی، وجود دارد؟

جواب: خودکشی به یقین از گناهان کبیره است، و مالکیت انسان نسبت به نفس خویش، نمی‌تواند دلیل بر خودکشی شود. همان‌گونه که مالکیت انسان نسبت به اموالش، نمی‌تواند مجوز آتش زدن آن گردد.

البته باید تمام مراسم را برای این‌گونه افراد مانند مسلمان عادی انجام داد، و برای نجات آنها دعا کرد، شاید مشمول عفو الهی واقع شوند.

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۶۲۰-۶۲۱)

سوال ۱۷۸۱- با عنایت به این که در بعضی از مناطق خودکشی، مخصوصاً در بین زنان، زیاد شده، خواهشمند است حکم آن را بیان فرمایید.

جواب: خودکشی به هیچ وجه جایز نیست، و به حکم شرع حرام و از گناهان کبیره است. امام ششم(ع) می‌فرماید: «کسی که عمداً خودش را بکشد، برای همیشه در آتش جهنم می‌ماند، و برای او خلاصی نیست.»

(استفتائات جدید، حضرت آیه ا... العظمی مکارم شیرازی، گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی، ج ۲، چاپ چهارم ۱۳۸۷، انتشارات امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب(ع)، ص ۶۲۱)

سوال ۱۸۰۲- در نوبت کاری شب به افرادی که در این مرکز نگهداری می‌شوند غذای ساده‌ای می‌دهند.

پرسنل، یا از غذای ظهر که مفصل‌تر بوده برای شام خود استفاده می‌کنند، یا از انبار، مواد اولیه می‌گیرند و برای خود غذای دیگری می‌پزند، که با غذای کسانی که در این مرکز نگهداری می‌شوند تفاوت دارد. لطفاً بفرمایید:

۱- خوردن غذایی که با غذای سالمندان متفاوت است، چه حکمی دارد؟
۲- خوردن غذا همراه و مانند سالمندان (از نظر نوع و طرز پخت) مخصوصاً هنگام افطار و سحر در ماه مبارک رمضان چه حکمی دارد؟
جواب: این کار اصولاً با روح آداب اسلامی سازگار نیست، و اگر برخلاف مقررات تغذیه آن محل باشد، حرام است.

• تغییر جنسیت

س ۹۲۵- آیا کسی که جنسیتش محرز است به هر دلیلی می‌تواند جنسیت خود را تغییر دهد؟ و چنانچه جایز باشد و این کار انجام شود روابط او با خویشان و محارمش چگونه است؟
ج: با نبودن زمینه خلقتی جایز نیست.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۲۸۶

س ۹۲۶- اگر زنی ازدواج کند و پس از ازدواج تغییر جنسیت دهد حکم ازدواج و مهریه او چگونه است؟
ج: ازدواج بهم می‌خورد و تمام مهر را لازم است بپردازد.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۲۸۶

س ۹۲۷- اگر زنی با مردی ازدواج کند و مرد تغییر جنسیت بدهد حکم ازدواج و مهریه همسر او چگونه است؟
ج: ازدواج بهم می‌خورد و تمام مهریه بعهده اوست.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۲۸۷

س ۹۲۸- اگر زن و شوهر هر دو تغییر جنسیت دهند اگر تغییر جنسیت آن دو با هم و در یک زمان باشد حکم ازدواجشان چگونه است؟
ج: در فرض سوال بعید نیست که ازدواج آن دو باقی باشد و در حال فعلی زوج، زوجه و زوجه، زوج می‌شود.

• خمس افراد صغیر

س ۲۸۲- عده‌ای از جوانان و یا نوجوانان هستند که بعضی از آنها نیز به سن تکلیف شرعی هم نرسیده‌اند؛ کارگری می‌کنند و پول‌های کارگری را به دست پدران و بزرگان خودشان می‌دهند و آنان را مالک پول‌هایشان می‌دانند و پدران هم برای ایشان خوراک و لباس و خوابگاه تهیه می‌نمایند و گاه به دلیل اینکه باید در آینده ازدواج نمایند و... این پول‌ها را جمع می‌کنند حال وقتی سال پدر رسید، خمس آن پول‌ها به عهده پدران و بزرگان‌شان است یا به عهده خودشان؟

ج: ولیّ آنان، باید خمس مال بچه را بدهد و اگر ندهد تصرف در آن مال برای او جائز نیست و بر خود صغیر واجب است که پس از بلوغ خمس خود را بدهد.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۱۰۸-۱۰۹

س ۴۶۰- آیا ولیّ محجور می‌تواند از اموال وی به نفع خود استیفای منفعت کند؟

ج: نمی‌تواند.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۱۳۳

س ۴۶۱- آیا اجرت‌المثل متعلق به محجور، مثلاً دستمزد کارش، را می‌توان بعد از فوت پدر یا ولی از ترکه متوفی از سایر وراث مطالبه نمود؟

ج: کار محجور برای ولی در صورتی که عرفاً دارای اجرت باشد موجب ثبوت اجرت‌المثل است و می‌توان آنرا از وراث مطالبه نمود.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۱۳۳

س ۴۶۲- اگر بستگان محجور از قبول قیمومیت وی امتناع کنند، آیا می‌توان آنان را ملزم به قبول مسئولیت قیمومیت کرد؟

ج: اگر پدر یا جد پدری یا قیمی از طرف آن دو نباشد تعیین به عهده حاکم شرع است.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۱۳۳

س ۴۶۳- آیا پدر ولایت در امور حسبی محجور یا ولایت در برخورداری و استیفای منفعت به نفع خود را دارد؟

ج: پدر در هر تصرفی که بنفع و مصلحت محجور باشد ولایت دارد.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۱۳۳

س ۵۶۷- در تبلیغات مکرر تلویزیونی و مطبوعات مشاهده می‌شود که سازمان بهزیستی، مسابقه‌ی ارمغان بهزیستی برگزار می‌کند، با توجه به اینکه چنین مسابقه‌ای با مسابقه بلیط بخت‌آزمایی در زمان طاغوت شباهت بسیار دارد، لذا بفرمائید حکم شرعی آن چگونه است؟

ج: در صورتی که خریداران اوراق قصدشان این باشد که پول را به عنوان هبه در اختیار مسئولان برگزارکننده مسابقه قرار دهند که صرف کارهای خیر کنند و بخشی از آنرا هم جایزه بدهند خرید چنین اوراقی اشکال ندارد ولی اگر هدف از خرید اوراق برد و باخت باشد اشکال دارد.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۶۹

س ۶۵۲- در مورد عیوب موجب فسخ نکاح در زنان، در حال حاضر بیماری‌های جدیدی بوجود آمده که خطر آنها ممکن است به مراتب از بیماری‌های ذکر شده بیشتر باشد، به عنوان مثال: بیماری ایدز و یا بیماری سل و بیماری‌های دیگر، حال سوال این است که با توجه به مطالب فوق می‌شود موارد و مصادیق دیگری از عیوب و بیماری‌ها را هم شمارش کرد و جزء عیوبی آورد که موجب فسخ نکاح است؟ ملاک این بیماری‌ها برای قابل فسخ بودن نکاح چیست؟

ج: عیوب موجب فسخ نکاح در توضیح‌المسائل بیان شده است و غیر آن هر چند خطرناکتر باشد به آن اضافه نمی‌شود.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۱۹۶-۱۹۷

س ۸۸۲- اگر تشخیص داده شود جنین در حال حاضر یا در صورت رشد و تولد ناقص‌الخلقه بوده یا خواهد بود آیا می‌توان قبل از دمیده شدن یا پس از دمیده شدن روح در آن، اقدام به سقط جنین کرد؟

ج: خیر، جایز نیست.

• کسی که دستش قطع شده

س ۵۴- کسی که دو دستش قطع شده، چگونه باید وضو بگیرد؟

ج: در صورتی که مقداری از دو دست باقی است همان مقدار را بشوید و اگر تا مرفق قطع شده با شستن صورت وضو بگیرد و شستن بالاتر از مرفق لازم نیست و اگر قسمتی از ذراع باقی باشد در صورت امکان لازم است با باطن ذراع مسح جلو سر و روی پاها را نیز انجام دهد.

نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسأله فقهی (مجموعه استفتاءات)، با تجدیدنظر و اضافات، ج ۲، چاپ پنجم بهار ۱۳۸۸، چاپخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۲۰-۲۱

س ۲۰۲- همانطور که استحضار دارید سازمان بهزیستی کشور به عنوان تنها ارگان دولتی وظیفه نگهداری و رسیدگی به وضعیت ایتام، معلولین، منحرفین اجتماعی و... را بعهده دارد، با عنایت به مراتب فوق و با توجه به امکانات محدود سازمان در برابر نیازمندان جامعه مستدعی است مرقوم فرمائید نظر حضرتعالی درباره دریافت زکات فطره، صدقه و کفاره برای مصرف مددجویان سازمان بهزیستی چیست؟

ج: در صورتی که مردم مسلمان مطمئن باشند که زکات فطره در راه تأمین مخارج مستحقین زکات از قبیل ایتام بی سرپرست و معلولین مصرف می شود می توانند زکات فطره خود را به سازمان بهزیستی دهند.

• سرپرستی و نگهداری ایتام

سوال ۱۱۵: آیا مجروحان جنگی که قطع نخاع شده اند و قدرت نگهداری بول را ندارند، جایز است در نماز جمعه شرکت کرده و به خطبه ها گوش دهند و با

عمل به وظیفه شخص مسلوس، نمازجمعه و عصر را بخوانند؟
جواب: شرکت آنان در نمازجمعه اشکال ندارد، ولی با توجه به این که بر آنان واجب است که بعد از وضو گرفتن بدون فاصله زمانی، شروع به خواندن نماز کنند، بنابراین وضوی قبل از خطبه‌های نمازجمعه در صورتی برای خواندن نمازجمعه کافی است که بعد از وضو حدشی از آنان سر نزنند.
خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۴-۲۵

سوال ۱۱۶- شخصی که قادر بر وضو گرفتن نیست، فرد دیگری را برای انجام وضو به نیابت می‌گیرد و خودش نیت نموده و با دست خود مسح می‌کند و اگر قادر بر مسح نباشد نایب از دست او رطوبت گرفته و مسح می‌کند. حال، اگر این شخص دست نداشته باشد، چه حکمی دارد؟
جواب: اگر این شخص کف دست نداشته باشد، برای مسح، رطوبت از ساعد او گرفته می‌شود، و اگر ساعد هم نداشته باشد، رطوبت از صورت او گرفته شده و سر و پا با آن مسح می‌شوند.
خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۵

سوال ۱۲۰: به علت فلج شدن هر دو پایم به کمک کفش طبی و عصای چوبی راه می‌روم، و چون به هیچ‌وجه بیرون آوردن کفش هنگام وضو برایم امکان ندارد، امیدوارم وظیفه شرعی مرا در رابطه با مسح هر دو پا بیان فرمایید.

جواب: اگر بیرون آوردن کفش برای مسح پاها برای شما خیلی سخت و دشوار است، مسح بر روی کفش کافی و مجزی است.
خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۶

سوال ۱۲۴: کسی که دست راست او از بالای مرفق قطع شده، آیا مسح پای راست از او ساقط است؟
جواب: مسح پای راست از او ساقط نمی‌شود، بلکه باید با دست چپ بر آن مسح کند.
خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۸

سوال ۱۵۱: نابینایان برای خواندن و نوشتن از خط برجسته‌ای معروف به خط بریل که با لمس انگشتان خوانده می‌شود، استفاده می‌کنند. آیا بر نابینایان واجب است هنگام فراگیری قرآن کریم و مس اسماء طاهره که

با خط برجسته بریل نوشته شده است، وضو داشته باشند یا خیر؟
جواب: اگر نقاط برجسته علامت حروف هستند، حکم آن حروف را ندارند ولی اگر در نظر عرف آگاه به عنوان خط محسوب شوند در مس آنها رعایت احتیاط لازم است. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۳۱

سوال ۲۰۲: شخصی که از مجروحین جنگی است و بر اثر قطع نخاع قادر به کنترل ادرار خود نیست، آیا می‌تواند به این دلیل که حمام رفتن برای او کمی مشقت دارد، برای انجام اعمال مستحبی مانند غسل جمعه و زیارت و غیر آنها تیمم بدل از غسل نماید؟
جواب: صحت تیمم بدل از غسل برای اعمالی که مشروط به طهارت نیست، مانند زیارت محل اشکال است، ولی انجام آن بجای غسل‌های مستحبی در موارد عسر و حرج به قصد رجا و مطلوبیت اشکال ندارد. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۴۱

سوال ۴۷۹: کسی که بر اثر ابتلا به بیماری لالی قادر بر تکلم نیست، ولی حواس سالمی دارد، اگر نمازش را با اشاره بخواند، آیا صحیح است؟
جواب: نماز او در فرض مزبور صحیح و مجزی است. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۱۰۴

سوال ۵۹۲: اقتدا به معلولان عزیز برای نماز در موارد زیر چه حکمی دارد؟
۱- معلولینی که فاقد عضوی از اعضای بدن نیستند ولی به دلیل معیوب بودن پا، با تکیه عصا و دیوار می‌توانند بایستند.
۲- معلولینی که فاقد بند انگشت دست یا پا و یا انگشتی از دست یا پا هستند.
۳- معلولینی که همه انگشتان دست یا پا و یا هر دوی آنها قطع شده است.
۴- معلولینی که قسمتی از یک دست یا پا و یا هر دو را ندارند.
۵- معلولینی که فاقد یکی از اعضای بدن هستند و به دلیل از کارافتادگی دست، برای وضو گرفتن نایب می‌گیرند.

جواب: به طور کلی اگر استقرار و آرامش در قیام به صورت طبیعی وجود داشته باشد و بتواند آن را در حال قرائت حمد و سوره و ذکرهای نماز و انجام افعال آن حفظ کند و قدرت بر رکوع و سجده داشته باشد و بتواند وضوی صحیح بگیرد، اقتدای دیگران به او در نماز بعد از احراز سایر شرایط امامت جماعت صحیح است و در غیر این صورت محل

اشکال است. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۱۲۶-۱۲۷

سوال ۵۹۳: من از طلاب علوم دینی هستم که دست راستم بر اثر عمل جراحی قطع شده است. به تازگی متوجه شده‌ام که امام‌خمينی امامت فرد ناقص‌العضو را برای کامل جاز نمی‌داند بنابراین خواهشمندم حکم نمازهای مأمومینی را که تا به حال امام جماعت آنان بوده‌ام، بیان فرمایید.
جواب: نماز مأمومین که در گذشته بر اثر جهل به حکم شرعی به شما اقتدا کرده‌اند، محکوم به صحت است و اعاده و قضا بر آنان واجب نیست.
خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۱۲۷

سوال ۵۹۴: من از طلاب علوم دینی هستم که در جریان جنگ تحمیلی بر جمهوری اسلامی ایران از ناحیه پا مجروح و انگشت شست پایم قطع شده است در حال حاضر امام جماعت یکی از حسینیه‌ها هستم، آیا این کار اشکال شرعی دارد؟ لطفا حکم آن را بیان فرمایید.
جواب: این مقدار نقص در امام، مضر به امامت جماعت نیست. بلی در مثل قطع کامل دست یا پا یا فلج آنها امامت محل اشکال است.
خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۱۲۷

سوال ۱۰۰۵: آیا اجازه گرفتن از مجتهدی که مقلد از او تقلید می‌کند، برای مصرف سهم امام (ع) در عمل خیر مثلا در حوزه علمیه یا دارالایتام، ضرورت دارد و یا اجازه هر مجتهدی کافی است؟ و اصولا آیا اجازه مجتهد ضروری است؟

جواب: اختیار سهمین مبارکین به طور کلی مربوط به ولی امر مسلمین است و کسی که بر عهده او و یا در مال وی مقداری حق امام (ع) یا سهم سادات باشد، باید آن را به ولی امر خمس یا وکیلی که از طرف او اجازه دارد، تسلیم کند، و اگر می‌خواهد آن را در یکی از موارد مقرر مصرف کند، باید ابتدا راجع به آن اجازه بگیرد، و در عین حال مکلف باید فتوای مرجع تقلید خود را در آن رعایت نماید. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۲۱-۲۲۲

سوال ۱۰۱۲: کودکی را به فرزند پذیرفته و نام او را علی گذاشته‌ام و برای گرفتن شناسنامه به اداره ثبت احوال مراجعه کردم و در آنجا برای فرزند خوانده‌ام لقب سید گذاشتند، ولی من به علت خوف از جدم رسول‌الله (ص)

آن را نپذیرفتم و در حال حاضر مردد هستم بین این که فرزند خواندگی آن طفل را رد کنم و یا این که مرتکب معصیت قبول سیادت کسی شوم که سید نیست، کدام یک از دو راه را انتخاب کنم؟ امیدوارم مرا راهنمایی فرمایید.

جواب: بر فرزندخواندگی آثار شرعی بنوّ مترتب نمی‌شود، و کسی هم که از طرف پدر واقعی‌اش سید نیست، آثار و احکام سیادت را ندارد، ولی به هر حال نگهداری کودک بی‌سرپرست شرعا عمل بسیار خوب و پسندیده‌ای است. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۳۳-۲۳۴

سوال ۱۲۰۴: آیا برای زن و شوهر دیدن فیلم‌های ویدئویی جنسی در خانه، جایز است؟ آیا برای فرد مبتلا به قطع نخاع دیدن این فیلم‌ها به قصد تحریک شهوت و تمکن از نزدیکی با همسرش، جایز است؟

جواب: برانگیختن شهوت توسط فیلم‌های ویدئویی جنسی جایز نیست. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۸۳

سوال ۱۲۲۸: تهیه اوراقی که به نام ارمغان بهزیستی بین مردم منتشر می‌شود و پرداخت پول برای آنها و شرکت در قرعه‌کشی این برگه‌ها، چه حکمی دارد؟

جواب: توزیع و نشر اوراق جمع‌آوری تبرعات از مردم برای صرف آن در امور خیریه و تشویق و ترغیب متبرعین با قید قرعه منع شرعی ندارد و هم چنین پرداخت وجه برای تهیه این اوراق به قصد شرکت در امور خیر، مانعی ندارد. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۲۹۲

سوال ۱۲۶۳: پزشکان متخصص می‌توانند از طریق استفاده از روش‌ها و دستگاه‌های جدید، نواقص جنین در دوران بارداری را تشخیص دهند و با توجه به مشکلاتی که افراد ناقص‌الخلقه بعد از تولد در دوران زندگی با آن مواجه می‌شوند، آیا سقط جنینی که پزشک متخصص و مورد اطمینان آن را ناقص‌الخلقه تشخیص داده، جایز است؟

جواب: سقط جنین در هر سنی به مجرد ناقص‌الخلقه بودن آن و یا مشکلاتی که در زندگی با آن مواجه می‌شود، جایز نمی‌شود. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۳۰۱

سوال ۱۲۷۹: برخی از افراد در ظاهر مذکر هستند ولی از جهات روحی و روانی ویژگی‌های جنس مونث را دارند و تمایلات جنسی زنانه در آنان به طور کامل وجود دارد و اگر مبادرت به تغییر جنسیت نکنند به فساد می‌افتند. آیا معالجه آنان از طریق انجام عمل جراحی جایز است؟
جواب: عمل جراحی مذکور برای کشف و آشکار کردن واقعیت جنسی آنان اشکال ندارد، به شرطی که این کار مستلزم فعل حرام و ترتب مفسده‌ای نباشد. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۳۰۶

سوال ۱۲۸۰: انجام عمل جراحی برای الحاق فرد خنثی به زن یا مرد چه حکمی دارد؟
جواب: این کار فی‌نفسه اشکال ندارد، ولی واجب است از مقدمات حرام پرهیز شود. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۳۰۶

سوال ۱۳۹۵: روانپزشکان غالبا برای دستیابی به علل بیماری و راه‌های درمان آن سوالاتی راجع به امور شخصی و خانوادگی بیمار از او می‌کنند، آیا برای بیمار پاسخ دادن به آن سوالات جایز است؟
جواب: اگر مفسده‌ای بر آن مترتب نشود و غیبت و اهانت به شخص دیگری هم محسوب نشود، اشکال ندارد. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۳۳۴

سوال ۱۷۱۵: آیا شرعا تصرف در هدیه‌ای که یتیم غیر بالغ اهدا می‌کند جایز است؟
جواب: منوط به اجازه ولی شرعی اوست. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۴۳۴

سوال ۱۸۲۰: کمیته امداد امام‌خمينی(ره) صندوق‌هایی را در منازل، خیابان‌ها و اماکن عمومی شهر و روستا برای جمع‌آوری صدقات و خیرات و رساندن آنان به دست فقرا و مستحقان قرار داده است. آیا جایز است علاوه بر حقوق ماهیانه و مزایایی که کارکنان کمیته امداد از آن نهاد می‌گیرند، درصدی از پول‌های آن صندوق‌ها به عنوان پاداش به آنان داده شود؟ و آیا جایز است مقداری از آن پول‌ها به افرادی داده شود که در جمع‌آوری آنها نقش دارند ولی از کارمندان کمیته امداد نیستند؟

جواب: پرداخت مقداری از اموال صندوق‌های صدقات به کارکنان و کارمندان کمیته امداد به عنوان پاداش، علاوه بر حقوق ماهیانه‌ای که از آن کمیته می‌گیرند، اشکال دارد بلکه تا رضایت صاحبان اموال به این کار احراز نشده، جایز نیست، ولی دادن مقداری از آن به کسانی که در جمع‌آوری موجودی صندوق‌ها کمک می‌کنند به عنوان اجرت‌المثل کارشان اشکال ندارد، به شرطی که برای جمع‌آوری و رساندن صدقات به افراد مستحق به کمک آنها نیاز باشد، به خصوص اگر ظاهر امر نشان دهد که صاحبان اموال راضی به این کار هستند. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۴۶۷

سوال ۱۸۲۱: آیا دادن صدقات به گدایانی که درب منازل را می‌زنند یا در خیابان‌ها می‌نشینند جایز است یا این که بهتر است به یتیمان و مساکین داده شود و یا با ریختن آنها در صندوق صدقات در اختیار کمیته امداد قرار گیرد؟

جواب: صدقات مستحبی بهتر است به فقیر عقیف و متدین داده شود و همچنین گذاشتن آن در اختیار کمیته امداد هر چند با ریختن در صندوق صدقات هم باشد اشکال ندارد، ولی صدقات واجب باید توسط خود شخص و یا به وسیله وکیل او به فقرایی که مستحق هستند داده شود و در صورتی که انسان بداند که مسئولین کمیته امداد پول‌های صندوق‌ها را جمع‌آوری کرده و به فقرای مستحق می‌دهند، ریختن آن در صندوق‌های صدقات اشکال ندارد. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۴۶۷-۴۶۸

سوال ۱۸۲۲: وظیفه انسان در برابر گدایانی که در برابر دیگران دست دراز می‌کنند و زندگی خود را با گدایی اداره می‌کنند و چهره جامعه اسلامی را مشوه جلوه می‌دهند، به خصوص بعد از اقدام دولت به جمع‌آوری آنان، چیست؟ آیا کمک به آنان جایز است؟

جواب: سعی کنید صدقات را به فقرایی که متدین و عقیف هستند، پرداخت کنید. خامنه‌ای، سیدعلی، رساله اجوبه الاستفتاءات (ترجمه فارسی)، چاپ پانزدهم بهار ۱۳۸۸، انتشارات بین‌المللی الهدی، ص ۴۶۸

سوال ۲۰۶۸: چند زمین از چهل سال پیش برای ساخت خانه جهت سرپرستی و نگهداری ایتم وقف شده‌اند و عمل به این وقف از آن زمان تاکنون استمرار داشته است و متولی معینی هم دارد که مورد تأیید اداره اوقاف است، ولی اخیراً سند عادی ارایه شده که ادعا می‌شود که از سند قدیمی استنساخ شده است و در آن تصریح شده که این زمین‌ها از سید

سال پیش تاکنون وقف شده‌اند، با توجه به عدم وجود سند اصلی وقف که ادعا می‌شود قدیمی‌تر است و با توجه به این که نسخه موجود ناقص است و در آن متولی تعیین نشده و سابقه عمل به وقف هم نسبت به آنها وجود ندارد، به خصوص که ذوالید و تصرف‌کنندگان هم منکر این ادعا هستند و اشتها به وقفیت قبلی مورد ادعا هم وجود ندارد، آیا این سند می‌تواند مانع از عمل به وقف جدید در جهتی که اکنون به آن برای سرپرستی و نگهداری و اسکان ایتم عمل می‌شود باشد؟

جواب: مجرد سند وقف اعم از این که اصلی باشد یا از روی آن استنساخ شده باشد، حجت شرعی بر وقف نیست، در نتیجه تا وقف قبلی با حجت معتبر ثابت نشود، وقف جدیدی که در حال حاضر به آن عمل می‌شود، محکوم به صحت و نفوذ و جواز عمل است.

• تغییر جنسیت

سوال:

۱- آیا تغییر جنسیت (مرد به زن و بالعکس) جایز است یا نه؟
 ۲- ادله فقهی که می‌توان برای اثبات یا رد آن بیان کرد چیست؟
 ۳- اگر در کشور اسلامی چنین عملی صورت گیرد (در صورت عدم جواز) تکلیف مطلعین فقط امر به معروف و نهی از منکر است یا نه؟

جواب:

۱. تغییر جنسیت حرام نیست.
 ۲. نبودن دلیل بر حرمت برای اثبات جواز کافی است.
 ۳. در صورت اطلاع، هرکس برابر وضع کنونی به لحاظ محرم یا نامحرم بودن، عمل می‌کند.

۸۳/۹/۱۲

جوادی‌آملی، عبدالله، استفتائات، چاپ دوم تابستان ۱۳۸۷، انتشارات اسراء، ص ۷۲-۷۳

با عرض سلام
 سئوالی که داشتیم در مورد اینکه آیا شرکت در تشیع و تدفین و نماز کسی که خودکشی می‌کند چه حکمی دارد لطفاً مرقوم فرمائید.

مورد سوال اشکال ندارد:

• **دست زدن به قرآنی که با خط بریل نوشته شده برای نابینایان چه حکمی دارد؟**

اگر نقاط برجسته علامت حروف هستند، حکم آن حروف را ندارند ولی اگر در نظر عرف آگاه بعنوان خط محسوب شوند در مس آنها رعایت احتیاط لازم است.

• **فردی که از گردن قطع نخاع شده باشد و خود قادر به انجام اعمال وضوء نباشد چگونه باید وضوء بگیرد؟**

اگر ممکن است باید نایب بگیرد.

• **فرد مذکور که به پشت برتخت خوابیده توسط شخص دیگر وضوء داده می‌شود، آیا لازم است هنگام وضوء دادن سرشخص را کمی بلند کند تا جریان آب از بالا به پایین که در وضوء شرط است بر او صدق کند؟**

در وضوء باید صورت و دست‌ها از بالا به پایین شسته شود اگر چه به پشت خوابیده باشد و بلند کردن سر لازم نیست.

• **در فرد قطع نخاع از گردن که بر پشت خوابیده و توسط شخص دیگر وضوء داده می‌شود مسح پا چگونه باید کشیده شود و این در حالی است که از پشت خوابیده و دست او به پایین نمی‌رسد آیا خود وضوء دهنده می‌تواند از آب دست این فرد بگیرد و مسح پاهای او را بکشد؟**

با فرض اینکه خود شخص نمی‌تواند وضوء بگیرد و وظیفه‌اش نایب گرفتن است مسح پاها رانیز در فرض حاضر، نایب انجام می‌دهد.

• **فردی هستم قطع نخاع از گردن که برای وضوء نایب می‌گیرم و نایب کمک می‌کند تا با دست‌های خودم صورتم را بشویم اما قسمتی از صورتم را دست‌هایم نمی‌تواند بشویند تکلیف چیست؟**

نایب باید بشوید و احتیاج به تیمم هم نیست.

• **فردی هستم قطع نخاع از گردن در هنگام وضوء نایب می‌گیرم که برای شستن صورت یک طرف صورتم را با یک دست و طرف دیگر صورت با دست**

**دیگر شسته می‌شود و امکان ندارد که همه صورتم را با یک دستم بشویم
آیا صحیح است؟**

وضوء صحیح است.

**• فردی هستم قطع نخاع و باز و بسته کردن شیر و ریختن آب روی صورت
برایم مشکل است آیا می‌توانم در آب ریختن از دیگری کمک بگیرم یعنی یکی
آب روی صورتم بریزد و من با دست آن را بشویم؟**

اگر خودتان به هیچ وجه نمی‌توانید آب روی صورت بریزید فردی آب روی صورت شما
بریزد ولی خودتان با دست خود آب را به نیت وضوء جاری کنید وضوء صحیح است.

**• فردی هستم قطع نخاع از گردن که برای وضوء ساختن نایب می‌گیرم در
هنگام شستن صورت که نایب با دست‌های خودش این کار را برای من
می‌کند، چه مقدار از صورت باید شسته شود؟**

در مقداری که واجب است صورت در وضوء شسته شود، میان افراد فرقی نیست.

**• آیا لازم است نایب برای وضوء دادن حتماً از دست‌های خود فرد قطع نخاع
برای شستن اعضاء کمک بگیرد در غیر این صورت آیا جایز است که نایب با
دست‌های خود دست و صورت فرد قطع نخاع را بشوید و او را مسح سر و پا
کند؟**

گر خود شخص می‌تواند با دست خود اعضاي وضوء را بشوید و مسح کند ولو با کمک
غیر، نوبت به نیابت نمی‌رسد. بلی اگر به هیچ وجه خود قادر نیست، نایب او را وضوء
می‌دهد و در این صورت آب دست نایب برای مسح کافی نیست بلکه باید از دست
منوب عنه رطوبت را اخذ و سر و پای وی را مسح نماید.

**• فردی هستم قطع نخاع از گردن که نایب مرا وضوء می‌دهد و با دست‌های
خودم صورت و دست‌هایم را وضوء می‌دهد اما مسح سر و پا را با دست
خودم نمی‌توانم بکشم و نایب این کار را برای من انجام می‌دهد آیا نایب
برای مسح کشیدن باید از رطوبت دست و صورت من استفاده کند و یا
رطوبتی که از وضوء دادن من در دست‌هایش باقی مانده برای این کار
کافیست؟**

اگر خود شخص می‌تواند با دست خود اعضاي وضوء را بشوید و مسح کند ولو با کمک
غیر، نوبت به نیابت نمی‌رسد. بلی اگر به هیچ وجه خود قادر نیست نایب او را وضوء

می‌دهد و در این صورت آب دست نایب برای مسح کافی نیست بلکه باید از دست منوب عنه رطوبت را اخذ و سر و پای وی را مسح نماید.

- آیا به همان ترتیبی که وضوء گیرنده باید وضوء بگیرد وضوء دهنده هم باید آن را رعایت بکند مثلاً با دست راست دست چپ را بشوید نایب نیز باید همین کار را بکند یا همه کارها با یک دست می‌تواند انجام دهد؟

رعایت امر مذکور لازم است.

- فردی هستم که دو دستم که از مچ قطع شده است و برای وضوء هنگام شستن پهنای صورت گفته شده است که باید مقداری که بین انگشت وسط و شصت قرار می‌گیرد شسته شود حکم من چیست و چه مقداری از صورت را باید بشویم؟

باید به مقدار متعارف از گردی صورت را بشوید.

- معلولی هستم که به دلیل قطع دو دست هنگام وضوء مجبورم برای شستن صورت آن را زیر شیر آب بگیرم و سپس تمامی صورت را دست می‌کشم تا آب به آن برسد آیا این مقدار کفایت می‌کند؟

کفایت می‌کند.

- در هنگام وضوء به علت قطع دو دست گاهی اوقات به ناچار صورت از پایین به بالا شسته می‌شود آیا خللی بر وضوء وارد می‌شود؟ و در این صورت تکلیف نمازهای قبلی که خوانده شده است چیست؟

اگر طوری می‌شوید که عرفاً می‌گویند از بالا به پایین شسته می‌شود کفایت می‌کند.

- برادر معلولی هستم که دستانم از آرنج قطع شده است و نمی‌توانم با باقیمانده دست‌ها هر دو طرف صورت را بشویم آیا مجازم که طرف چپ صورت را با بازوی دست چپ و طرف راست صورت را با بازوی دست راست بشویم؟

اشکالی ندارد و می‌توانید صورت را زیر شیر آب بگیرید و به نحوارتماسی آن را بشوید.

- **اگر یک دست قطع گردیده و به خاطر حساسیت مقداری از دست خود را باند پیچی کرده است باید چگونه وضوء بگيرد؟**

در صورتی که مقداری از دست تا آرنج باقی است و امکان برداشتن باند وجود دارد باید آن موضوع را بشوید و در غیر این صورت می‌تواند به دستور وضوي جبیره عمل نماید.

- **معلولي هستم که بر اثر جراحت وارده هر دو دستانم هیچ‌گونه حس و حرکتی ندارد تکلیف این‌جانب برای وضوء چه می‌باشد؟**

اگر بتوانید اعضای وضوء را ولو به صورت ارتماسی و یا زیر شیر گرفتن بشوید باید وضوء بگيريد و برای مسح به هر مقدار که امکان ندارد از دیگری کمک بگيريد.

- **فردی که دست‌هایش دچار لرزه و رعشه مداوم است و بی‌اختیار تکان می‌خورد برای گرفتن وضوء تکلیف او چیست؟ آیا باید نایب بگيرد؟**

در صورت امکان باید خودش وضوء بگيرد و در غیر این صورت می‌تواند از دیگران کمک بگيرد.

- **معلولي هستم که دو دستم قطع شده و با باقی‌مانده دست‌هایم هنگام وضوء مسح سر و پا می‌کنم ولی به دلیل کوتاهی دست آب وضوي که بر روی دست‌ها مانده به قدری نمی‌باشد که مسح سر و پا را با آن بتوان کاملاً انجام داد تکلیف چیست؟**

بر فرض که در دست‌ها رطوبت به قدری کم باشد که برای مسح سر و پا کافی نباشد می‌توانید از صورت رطوبت بگيريد و مسح کنید.

- **فردی هستم که دو دستم قطع شده و دست مصنوعی به جای آن می‌بندم و برای وضوء در آوردن دست‌های مصنوعی برایم مشکل است چه باید بکنم؟**

وضوء به دست مصنوعی صحیح نیست باید آن را درآورد و باقی‌مانده دست‌ها تا مرفق به نیت وضوء بشوید و سر و پا را مسح کنید.

- **به دلیل آنکه دست‌هایم قطع شده به هنگام وضوء گرفتن ناخودآگاه چندین بار دستم خیس می‌شود آیا این وضوء صحیح است؟**

اگر با رطوبت باقیمانده وضوء در دست بتوانید مسح کنید وضوء صحیح است.